

národní
úložiště
šedé
literatury

Malé a střední firmy v ekonomice ČR v letech 2003-2010

Český statistický úřad
2013

Dostupný z <http://www.nusl.cz/ntk/nusl-203491>

Dílo je chráněno podle autorského zákona č. 121/2000 Sb.

Tento dokument byl stažen z Národního úložiště šedé literatury (NUŠL).

Datum stažení: 24.07.2024

Další dokumenty můžete najít prostřednictvím vyhledávacího rozhraní nusl.cz .

Úvod

Analýza se věnuje vývoji malých a středních firem v České republice po převážnou část minulé dekády zahrnující jak předkonjunkturní období 2003-2004, tak roky zatím nejsilnějšího růstu české ekonomiky v intervalu 2005-2008, dále pak krizový rok 2009 a také období výstupu z krize v roce 2010. Vychází z dosažitelných dat, jimiž Český statistický úřad disponoval v období zpracování této analýzy, tj. koncového roku 2010. Pozornost je soustředěna především na vnitřní strukturu segmentu malých a středních firem v ČR, to znamená v jeho dělení na pět velikostních skupin podle počtu zaměstnáváných osob. Skupiny jsou sledovány jednotlivě podle obvyklých srovnávacích parametrů, a to jak ve výkonnostně-produkční rovině (např. výkony, účetní přidaná hodnota, tržby nebo investice) tak v rovině organizační statistiky (počty subjektů), dále i pohledu výrobních faktorů (zaměstnanost) a z nich odvozených veličin (průměrná mzda, produktivita práce, míra investic, aj.).

Evropská komise vymezila segment malých a středních firem horní hranicí 250 zaměstnáváných osob, což odráží i situaci v největších zemích unie. I když v rozměru české ekonomiky je firma s 250 zaměstnanci už větší a nikoli střední firmou, poskytuje velikostní členění segmentu malých a středních firem prostor pro srovnání, týkající se výkonnostních i dalších pohledů na vývoje malých a středních firem v ČR.

Při volbě sledovaného období převážila snaha ukázat, jak si v ČR vedla skupina malých a středních firem - která je v převážném počtu zemí EU velmi významnou částí firemního sektoru a ekonomiky vůbec -, v různých fázích ekonomického cyklu, jimiž prošla česká ekonomika v prvním desetiletí 21. století.

Shrnutí

- **Malé a střední firmy** v České republice jsou **významným zaměstnavatelem**. Poskytují práci více než 70 procentům osob zaměstnaných ve firemním sektoru. Na zaměstnanosti v ekonomice se podílejí více než polovinou. Rovněž **více než polovinou participují na výkonech, výkonové spotřebě a účetní přidané hodnotě** ve firemním sektoru a ze tří pětin i na jeho tržbách, podle průměrných dat za období 2003-2010. **Průměrná nominální mzda v segmentu malých a středních firem byla v průměru za toto období o desetinu nižší než ve firemním sektoru celkem**. Naopak účetní přidaná hodnota na jednotku výkonů překonala tento poměr za celý firemní sektor, což svědčí o pozitivním a žádoucím trendu směrem k aktivitám s vyšší přidanou hodnotou jako indikátoru ekonomické vyspělosti.
- Obvykle používaný ukazatel výstupů za segment malých a středních firem v poměru k HDP - v Německu např. jde dlouhodobě o zhruba polovinu – není ze statistického pohledu příliš korektní, neboť srovnávané veličiny nejsou metodicky identické (ani při použití ukazatele hrubé přidané hodnoty). Použijeme-li však přesto toto velmi hrubé srovnání, pak malé a střední firmy v ekonomice ČR v období 2003-2010 generovaly třetinu nominálního HDP, resp. 36,5 % hrubé přidané hodnoty vytvořené v české ekonomice (v letech 2009 a 2010 byly tyto poměry nižší, tj. 32,1 % a 32,6 u HDP a 35,6 % a 36,1 % orientačně srovnáno v poměru k hrubé přidané hodnotě v ekonomice).
- Dominující postavení v segmentu malých a středních firem v ČR má **skupina nejmenších firem** zaměstnávajících **od jedné do devíti osob** –
  - Na celkovém počtu firem segmentu se podílí dlouhodobě z 96 %, v roce 2010 zaměstnávala 1,207 mil. osob.

- Na počtu zaměstnaných osob tohoto segmentu v letech 2003-2010 se její podíl pohyboval mezi 44,5 % až 46,5 %, na počtu samotných zaměstnanců pak jen mezi 24,9 % až 26,7 %, takže je zřejmé značné zastoupení osob, které lze označit za „ne-zaměstnance“¹ (794 tis. v roce 2010).
- Jde o firmy velmi malé, většinou charakteru sebezaměstnávání, neboť průměrný počet zaměstnaných osob v této skupině činí pouze 1,2 zaměstnané osoby na jeden subjekt.
- Mzdová úroveň je u nejmenších firem nízká, vyplácí jen necelou pětinu (19,4 %) celkových mzdových prostředků segmentu malých a středních firem a průměrná nominální mzda netvoří ani tři čtvrtiny průměrné mzdy tohoto segmentu, ale jen 73 %. Tento poměr se navíc v průběhu let 2003-2010 zhoršoval - v roce 2010 činil rozdíl 5 623 korun při průměrné mzdě nejmenších firem ve výši 15 123 korun.
- U výkonových charakteristik boduje skupina nejmenších firem na segmentu vesměs zhruba jednou třetinou, ale její podíly v letech 2003-2010 stále narůstaly - v roce 2010 u výkonů na 33,6 %, u výkonové spotřeby na 31,4 %, účetní přidané hodnoty 38,2 % a tržeb 34,2 % objemů celého segmentu malých a středních firem v ČR.
- Silná je skupina nejmenších firem v poměrových ukazatelích výkonu, zejména u docílené výše přidané hodnoty na jednotku výkonů (36 % v roce 2010 proti 31 % za celý segment malých a středních firem), ale toto převýšení se v čase snižuje (v roce 2005 o téměř čtvrtinu, v roce 2010 o necelou pětinu).
- Velmi rychle se zvýšil podíl skupiny nejmenších firem na investicích segmentu malých a středních firem v ČR – ze zhruba třetiny v počátečních letech zkoumaného období až na 51,9 % v roce 2010. Zatímco míra investic v letech 2008-2010 u větších velikostních skupin firem segmentu klesala, u nejmenších firem stoupala. Důvodem byly mj. výrazné investice do vozových parků umožněné legislativními opatřeními podpory podnikání v uvedeném období (je však obtížné odhadnout, resp. oddělit, tu část pořizovaných osobních automobilů, která mohla být nakupována s cílem saturovat spíše rodinné potřeby podnikatelů než dynamizovat vlastní podnikatelské aktivity).
- Velmi specifickou roli hraje v České republice skupina nejmenších firem **ve sféře zaměstnanosti**. Analýza ukázala, že zcela neplatí teze o tom, že počty těchto firem narůstají s růstem ekonomické aktivity. Naopak: skutečnost, kdy zejména lidé ze skupiny sebezaměstnávajících zanechávali svého podnikání, byla v ČR spojena s nástupem konjunktury - segment velkých a zčásti i středních firem byl nastartováním silného růstu ekonomiky schopen absorbovat pracovníky formou zaměstnaneckého poměru. Mezi roky 2004-2006 ubylo z nejmenších firem 105 tis. zaměstnaných osob, zatímco v ostatních větších firmách segmentu, ale i mimo něj, se zaměstnanost zvyšovala. Naproti tomu zde v krizovém roce 2009, ale i v roce 2010, přibýlo v úhrnu 47 tis. zaměstnaných osob, díky 50tisícovému přírůstku osob samostatně výdělečně činných. Ostatní velikostní skupiny firem pracovní místa redukovaly. Za celý segment tak došlo mezi lety 2008-2010 k úbytku počtu zaměstnaných osob o 64 tisíc.
- Plyne z toho, že mnoho pracovníků tak v dobách nepříznivého vývoje ekonomiky využívá samostatného podnikání jen jako „náhražky“ nedostatečného uplatnění na trhu práce ve formě regulérního zaměstnaneckého poměru. Tento faktický „**únik**“ **do podnikání** přitom není spojen s odpovídajícím růstem produktu, což dokazují tato zjištění:
  - V segmentu malých a středních firem účetní přidaná hodnota i tržby v roce 2009 meziročně výrazně klesly (-8,4 %, resp. -9,9 %), a to podstatně více, než kolik činilo snížení počtu zaměstnaných osob (-2,2 %).
  - Snížení počtu zaměstnaných osob se netýkalo nejmenších firem – u nich naopak v krizovém roce 2009 tyto počty stouply (+1,7 %, což představovalo přírůstek zhruba 20 tis. osob).
  - Specifický jev, tj. „nasávání“ pracovníků skupinou nejmenších firem, potvrzuje i dynamika z počátku konjunktury, kdy počty zaměstnaných osob nejmenších firem každoročně klesaly (v roce 2008 dokonce o 7,8 %), což indikovalo, že v české ekonomice vytvářejí pracovní místa větší a velké firmy (v samotném sledovaném segmentu v těchto letech také narůstaly počty zaměstnaných ve velikostních skupinách 50-99 a 100-249 osob).

¹ Kromě osob samostatně výdělečně činných (OSVČ, tj. fyzických osob s IČ) jde také pracující majitelé obchodních společností (zejména veřejných obchodních společností, komanditních společností a společností s ručením omezeným), kteří nejsou ke společnosti v pracovním poměru a pro které je práce ve firmě jejich hlavní činností. Dále sem patří spolupracující členové domácností a skupina zaměstnanců, pracujících na dohody o provedení práce a dohody o pracovní činnosti.

- Ve firmách segmentu malých a středních firmy pracují v průměru pouze 2,4 zaměstnané osoby, což je dáno silnou vahou nejmenších firem, kde je průměrná velikost firmy jen 1,2 zaměstnané osoby. U největší velikostní skupiny segmentu definované 100-249 zaměstnaných osob pracuje v průměru v jedné firmě 152 osob. Přitom ve všech velikostních skupinách firem je průměrný počet zaměstnaných blíže dolní hranici definované skupiny.
- **Objem mezd** vyplácených v segmentu malých a středních firem **stoupl** za období 2003-2010 **o téměř polovinu** a tvoří přes třetinu mezd a platů vyplácených v ekonomice ČR jako celku. Jeho růst za konjunktury let 2006-2008 v ročním průměru o 8,7 % byl rychlejší než za ekonomiku jako celek (+7,7 %). Lze to zřejmě přičíst dynamizaci počtu malých a středních firem v tomto období, i celkové „tržní úspěšnosti“, která plynula zejména u firem orientovaných na obchod z možností daných vstupem do EU a která se zřejmě projevila i ve mzdové oblasti.
- V krizovém roce 2009 klesl v malých a středních firmách objem mezd (-2,4 %), mírně hlouběji než za ekonomiku jako celek (-2,1 %). Avšak zatímco v roce 2010 klesly v ekonomice ČR proti závěru konjunktury (2008) vyplácené mzdy a platy o 1,4 %, u malých a středních firem jen o necelé procento. Mzdová data za ekonomiku byla zřejmě ovlivněna platovým vývojem v nepodnikatelské sféře, který byl i vlivem propouštění podstatně méně příznivý než ve sféře podnikatelské.
- **Lidé zaměstnaní v segmentu malých a středních firem vydělávají méně** než ostatní – v období 2003-2010 o 8,4 % v porovnání s průměrnou nominální měsíční mzdou ve firemním sektoru a ve srovnání s celou ekonomikou o 13,1 % méně. Za krize v roce 2009 se rozdíl v průměrné mzdě ještě prohloubil (na 9,1 %, resp. 13,8 %).
- Existují **výrazné rozdíly v průměrné mzdě velikostních skupin**. V roce 2010 činila průměrná mzda za celý segment 20746 korun, ale rozdíl v případě nejmenších a největších firem byl desetitisícový – zatímco lidé zaměstnaní ve firmách velikosti 1-9 osob zaměstnaných osob brali 15123 korun měsíčně, lidé ve skupině 110-249 osob 25 130 korun měsíčně.
- **Čím větší firma, tím rychleji stoupla průměrná mzda** za roky 2003-2010 – u nejmenších firem o 36 %, u největších o 54 %, Celkově za segment malých a středních firem se průměrná mzda za uvedené období zvýšila o 45,2 %, tj. o 6 463 korun. Na začátku i koncem sledovaného období zůstala zachována i skutečnost, že čím větší velikostní skupina, tím vyšší průměrná mzda.
- **Výkony (produkce) malých a středních firem** vzrostly za roky 2003-2010 o 50,1 % (v letech 2003-2007 o 47,3 %) a **dosáhly 3,962 bil. korun**. Třetinou se na nich podílejí nejmenší firmy. Propad výkonů největších firem segmentu byl za krize tak výrazný, že pokračoval i v roce 2010
- Výkonová spotřeba malých a středních firem stoupla ve sledovaném období rychleji než výkony. Naopak **účetní přidaná hodnota** rostla méně (+41,2 %) než výkony nebo výkonová spotřeba. Byla avšak stabilnější než ostatní výkonové charakteristiky – za krize poklesla méně (-8,4 %) než výkony (-11,2 %). Představuje **57,2 % účetní přidané hodnoty firemního sektoru** (rok 2010). Podíl účetní přidané hodnoty na výkonech je vyšší u malých a středních firem než celkově ve firemním sektoru.
- **Významně pozitivní proporce účetní přidaná hodnota/výkony** u malých a středních firem je vyšší než za celý firemní sektor a svědčí o vspělosti segmentu v tomto směru. Jejich převaha v tomto ukazateli proti celému firemnímu sektoru navíc až do roku 2007 narůstala. Poté jejich podíl klesl, ale za krize i v pokrizovém roce 2010 opět docházelo k jeho zvyšování. Jde v každém případě o pozitivní rys malých a středních firem.
- **Fixní investice** malých a středních firem **stouply za pouhých sedm let (2003-2010) o dvě třetiny** a v roce 2010 přesáhly 312 mld. korun. To představovalo 62,8 % investic celého firemního sektoru. Jejich podíl narůstal i v letech 2009 a 2010 díky investiční poddimenzovanosti u projektů financovaných z veřejných peněz. Zejména v období 2008-2010 však značnou část fixních investic představovaly investice do dopravních prostředků.
- **Polovina** investic segmentu malých a středních firem **připadala** v roce 2010 **na nejmenší firmy**, které na nich přitom v roce 2003 participovaly pouze třetinou.
- Krize postihla nejvíce malé a střední firmy právě ve sféře investic. Celý segment investoval v roce 2009 proti roku 2008 méně o 21,5 %, tj. o 78,7 mld. korun, především vlivem poklesů investic větších velikostních skupin firem. Po krizi rostly investice jen u nejmenších firem. **Silná míra**

investic - vyšší než za ekonomiku jako celek - zejména u nejmenších firem od roku 2008 souvisela s přijatou legislativou podporující podnikání (zejména obnovou vozových parků).

- **Nejmenší firmy dominují segmentu v mnoha parametrech, nikoli však v produktivitě práce.** Přes vysoký procentní růst zůstává v této skupině produktivita měřená tržbami na jednu zaměstnanou osobu slabá (nejslabší z celého segmentu). Nejproduktivnější podle tržeb je velikostní skupina zaměstnávající 50-99 osob s 3,39 mil. korun v roce 2010 a v letech 2003-2010 3 mil. korun v průměru ročně s nejmenší zasažeností v krizi roku 2009. Proti roku 2003 se produktivita práce podle tržeb zvýšila o 50 %, u nejmenších firem o 65 %. Krizový pokles produktivity z roku 2009 u nejmenších firem pokračoval i v roce 2010.
- Za krize se snížila produktivita práce malých a středních firem (podle tržeb) o 7,9 % a za sledované období rostla v průměru ročně o 5,4 % (produktivita podle účetní přidané hodnoty analogicky -6,3 %, resp. +4,6 %). Pomalejší tempo růstu produktivity práce podle přidané hodnoty, oproti tempu podle tržeb znamená, že segment malých a středních firem by měl výrazněji trendově směřovat k posílení aktivit vytvářejících co nejvyšší přidanou hodnotu - resp. zvýšit podíl produkce s vyšší přidanou hodnotou - která je rysem vyspělosti ekonomik. I přesto, že v posledních osmi letech dosahovaly malé a střední firmy příznivější proporce přidané hodnoty k výkonům než celý firemní sektor.

Metodická východiska

- Segment malých a středních firem je klasifikován podle parametrů počtu zaměstnanců a výše tržeb, resp. výše bilanční sumy vycházejících z definice Evropské komise². Podnikající subjekt je do tohoto segmentu zařazen, pokud zaměstnává méně než 250 osob, což je definice prvořadá. Dále by měl (nikoli musel) mít roční obrát alespoň 50 mil. eur nebo bilanční sumu ve výši alespoň 34 mil. eur. Pro analytické účely je skupina členěna na nejmenší firmy s počtem zaměstnaných osob od 1 do 9, tj. mikrofirmy, dále na malé firmy v dělení na skupiny 10 až 19 a 20 až 49 zaměstnáváných osob a střední firmy opět se dvěma skupinami s 50 až 99 a 100 až 249 zaměstnáváných osob. Mimo tento segment existují v ekonomice ještě tzv. velké firmy zaměstnávající od 250 lidí výše, které nejsou předmětem této analýzy.
- V této analýze segmentu malých a středních firem je někdy ze stylistického hlediska uváděna skupina 1 až 9 zaměstnaných osob jako skupina nejmenších firem, skupina 100 až 249 osob pak jako skupina největších firem rozebíraného segmentu.
- Jde o firmy aktivní, provozující činnost (vykazují obrát, platí sociální pojistné).
- Ve velikostních skupinách segmentu malých a středních firem není vydělena a zvlášť rozebírána ta část, která představuje osoby samostatně výdělečně činné bez zaměstnanců (tj. sebezaměstnávající). I když právě ta by byla z analytického hlediska velmi zajímavá, data o ní ve struktuře indikátorů zvolených v této práci nejsou v ČSÚ k dispozici (zmiňovaná skupina je tak součástí velikostní kategorie 1-9 zaměstnaných osob). Vývoj této co do počtu velké skupiny sebezaměstnávajících je tak komentován pouze odvozeně.
- V části o zaměstnanosti je pro skupinu osob, představující rozdíl mezi celkovým počtem zaměstnaných osob v malých a středních firmách na jedné straně a počtem samotných zaměstnanců na straně druhé, použit v této analýze termín „ne-zaměstnanci“. Zahrnuje kromě osob samostatně výdělečně činných (OSVČ, tj. fyzických osob s IČ) jde také pracující majitele obchodních společností (zejména veřejných obchodních společností, komanditních společností a společností s ručením omezeným), kteří nejsou ke společnosti v pracovním poměru a pro které je práce ve firmě jejich hlavní činností. Dále sem patří spolupracující členové domácnosti a skupina zaměstnanců, pracujících na dohody o provedení práce a dohody o pracovní činnosti

² Referenční hranice byly stanoveny Evropskou komisí zejména proto, aby bylo možné stanovit, které firmy mohou čerpat dotace z evropských fondů určené pro malé a střední firmy, jichž by se měly týkat jisté politiky vztažené k tomuto segmentu – především jde o podporu podnikání a dovedností, zlepšení přístupu těchto firem na trhy, omezení byrokracie, zlepšení potenciálu růstu malých a středních firem a posílení jejich pozice v dialogu a konzultacích s ostatními subjekty.

- Sledovaným obdobím jsou roky 2003 až 2010³.
- Firemním sektorem, k němuž jsou vztaženy podíly segmentu malých a středních firem, je míněn institucionální sektor nefinančních podniků (11) spolu s firmami institucionálního sektoru domácností (14).
- U některých indikátorů vztažených k ekonomice jako celku (např. průměrné mzdy) je uvedeno, že metodická srovnatelnost není stoprocentní a výsledek tedy poskytuje informace pouze orientační.
- Odvětvový pohled na malé a střední firmy je v časové řadě 2003-2010 komplikován změnou klasifikace ekonomických činností (z OKEČ na CZ-NACE). Proto je informace poskytnuta pouze za jeden rok v tabulce přiložené v závěru této analýzy (bez odvětví „Zemědělství, lesnictví a rybářství“ a „Peněžnictví a pojišťovnictví“; tržní služby jsou v tabulce uvedeny jako celek).

---

³ Období bylo vybráno s cílem zachytit pokud možno delší časový vývoj segmentu i za cenu, že roky 2003-2010 zahrnují i metodickou změnu. Data se tak v této řadě mohou lišit od údajů za roky 2005-2010, kdy byla časová řada přepočítána. Jak z výsledků rozboru vyplývá, rozdíl spočívá především ve skutečnosti, že přepočtená řada ukazuje na silnější růst tohoto segmentu v době konjunktury ve srovnání s časovou řadou použitou v této analýze.

1. Počty malých a středních firem

Počty malých a středních firem v České republice rostly zejména v obdobích, kdy se ekonomice příliš nedařilo.

- **Za období 2003-2010 stoupl počet malých a středních firem provozujících činnost v ČR o desetinu...**

Malé a střední firmy se co do počtu podílejí drtivou většinou na počtech subjektů podnikajících v České republice - po celé období sledované v této analýze činil jejich podíl každoročně 99,9 %. Tato skutečnost má přirozenou logiku, neboť velkých firem, zaměstnávajících více než 250 osob, není v rozměru české ekonomiky významný počet.

V roce 2010 se proti roku 2003 zvýšil počet malých a středních firem v České republice o téměř desetinu (+9,7 %). Z průměrného ročního počtu 971 847 subjektů, provozujících činnost v roce 2003, stoupl jejich počet na 1 065 815 subjektů v roce 2010.

- **... když hranici jednoho milionu subjektů převýšil poprvé v roce 2008**

Přestože meziroční přírůstek v roce 2008 (+2,1 %) nepatřil k nejvyšším ve sledovaném období, převýšily počty malých a středních firem provozujících činnost v tomto roce poprvé milionovou hranici (1 004 942 subjektů). V průměru rostly ročně v letech 2003-2010 jejich počty o 1,3 % s nejvýznamnější pozitivní roční změnou v roce 2009 a s meziročním poklesem v roce 2005.

Lze předpokládat, že i přes zpožďující se reakci trhu práce na vývoj ekonomického cyklu odráží změna počtu malých a středních firem v uvedených letech skutečnost, že v době nástupu konjunktury vznikala nová zaměstnanecká pracovní místa (rok 2005), která absorbovala pracovní sílu především sebezaměstnávajících, patřících do skupiny nejmenších firem (1-9 zaměstnáváných osob).

Podobně i v roce 2009, kdy lidé, kteří se „ztráceli“ z trhu práce České republiky vzhledem k její ekonomické recesi nebo útlumu tempa HDP a jejich pracovní místa v zaměstnaneckém poměru k firmám zanikala, našli uplatnění jako samostatně podnikající.

- **K výrazným přírůstkům počtu firem docházelo až v letech 2008-2010, zejména v reakci na krizi**

Srovnáme-li dynamiku přírůstků počtu malých a středních firem v ekonomice ČR v dělení na období 2003-2007 (zahrnující konjunkturu) na jedné straně s lety 2003-2010 (celkové období sledované v této analýze) na straně druhé, je z příslušných dat patrné, že k výrazným přírůstkům počtu těchto firem docházelo až v letech 2008-2010. V prvním sledovaném období totiž stoupl jejich počet pouze o 1,3 % (na 984 052 v roce 2007 proti 971 847 v roce 2003). Za celé období sledované v této analýze, tj. 2003-2010 se počet malých a středních firem v ekonomice ČR zvýšil o 9,7 % (na 1 065 814 v roce 2010).

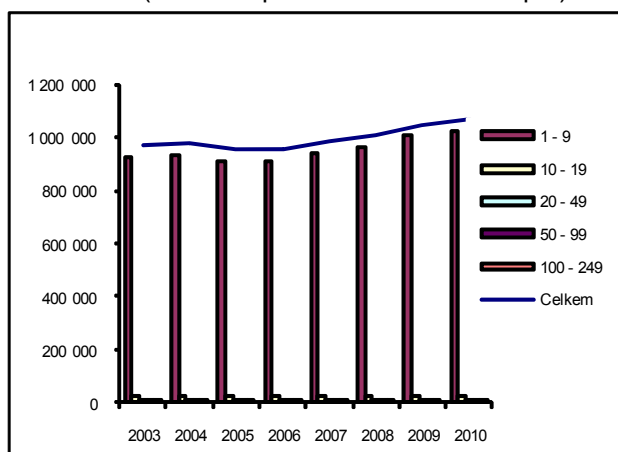
- **V krizovém roce 2009 absorboval segment malých a středních firem značnou část propouštěných z velkých firem**

Vliv fáze hospodářského cyklu na změnu počtů malých a středních firem v ekonomice ČR je velmi významný. Ačkoli obecně se má za to, že ekonomika v růstové fázi dynamizuje i aktivitu v tomto podnikatelském segmentu a počty firem narůstají, podle dat mapujících malé a střední firmy je tomu v České republice naopak.

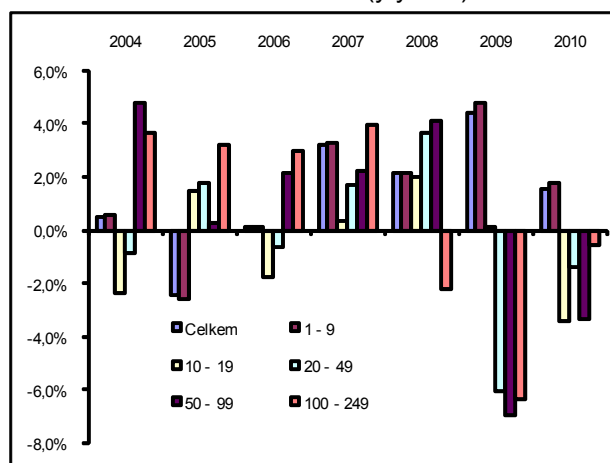
Nejvyšších meziročních přírůstků v počtech firem zaznamenal tento segment v roce 2009, kdy se ekonomika propadla podle HDP v reálném vyjádření meziročně o téměř 5 %. Tehdy stoupl počet malých a středních firem o 4,4 %, tj. o 44,5 tisíc subjektů. Šlo o druhý nejvyšší přírůstek ve sledované časové řadě. Růst počtů těchto firem pokračoval i v roce 2010 (+16,4 tis. subjektů, tj. +1,6 %).

Významných přírůstků počtu malých a středních firem však bylo dosahováno i v letech konjunktury – v roce 2007 o 3,2 % a v roce 2008 o 2,1 %.

Graf č. 1 Počty malých a středních firem v ČR (struktura podle velikostních skupin)

Graf č. 2 Dynamika vývoje počtu malých a středních firem v ČR (y/y v %)

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

- **Dominance nejmenších firem s 1-9 zaměstnanými osobami s podílem převyšujícím 95 % celkového počtu malých a středních firem v ČR...**

Jak je z grafů 1, 3 a 4 zřejmé, v segmentu malých a středních firem co do počtů dominují nejmenší firmy zaměstnávající jednu až devět osob (1 023 811 subjektů v roce 2010). V čase jejich podíl dokonce stoupl – jestliže se v roce 2003 tato skupina podílela na celkových počtech malých a středních firem v ČR z 95,6 %, v roce 2010 už z 96,1 % (v absolutních číslech šlo o přírůstek téměř 93 tisíc nejmenších firem).

Jejich dominanci nenarušují významněji ani léta konjunktury či hospodářského útlumu české ekonomiky – např. v roce 2007 tvořily nejmenší firmy 95,6 % z celkového počtu firem segmentu, v krizovém roce 2009 pak 95,9 %. Je však nepochybné, že v takovýchto letech dochází k jisté „plastičnosti“ (tj. úniků ze zaměstnaneckých pracovních vztahů k podnikání, ovšem celkové počty nejmenších firem v ČR jsou tak vysoké, že se tento pohyb v podílovém ukazateli struktury počtů malých a středních firem v úhrnu ztrácí).

- **... naopak podíl největších firem segmentu s 50-249 zaměstnanými osobami je v řádu promile**

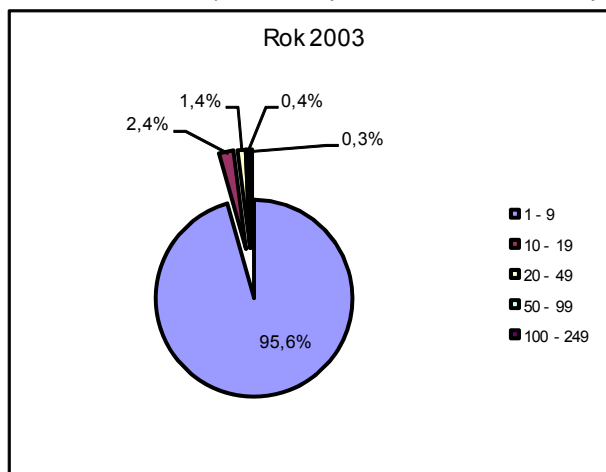
Co se větších firem tohoto segmentu týká, tj. subjektů zaměstnávajících 50-99 osob a 100 až 249 osob, jejich podíl na celkovém počtu malých a středních firem v ČR zůstává zhruba stejný (procentní změny jsou v řádu druhých míst za desetinnou čárkou). Pokud se tedy podíl počtu nejmenších nějakým směrem pohybuje – a jde o procentní změnu v řádech desetin procenta – pak je vlivem měnících se počtů malých firem zaměstnávajících 10 až 19 a 20 až 49 osob. Příčinou je skutečnost, že počty těchto malých firem – ač tvoří pouhých 3,4 % počtů nejmenších firem - jsou vyšší než firem středních (skupin 50 až 99 a 100 až 249). Podíl těchto středních firem na celkovém počtu subjektů v segmentu malých a středních firem byl v roce 2010 pouze sedm promile.

- **Rozvrstvenost v tempech růstů a poklesů u jednotlivých velikostních skupin**

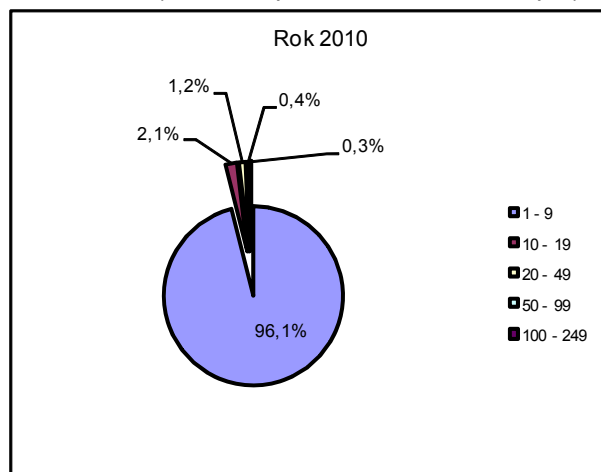
Růsty a poklesy počtů malých a středních firem v ČR podle velikostních skupin byly v jednotlivých letech období 2003-2010 velmi rozmanité. I v jejich dynamice je však patrné, že celkový vývoj segmentu ovlivňovaly nejmenší firmy vzhledem ke své váze na celkových počtech. Jejich přírůstek byl nejvyšší v letech 2006 a 2007. Naopak v období před konjunkturou a na jejím počátku rostly rychleji spíše větší firmy tohoto segmentu (graf 2). Lze předpokládat, že v tomto období (2004-2005) působil významně vliv vstupu České republiky do EU. Tehdy silně akceleroval zahraniční obchod a nové subjekty zřejmě přibývaly i v souvislosti s otevřenými horizonty těchto obchodů.

Graf č. 3 Počty malých a středních firem v roce 2003 (struktura podle velikostních skupin)

Graf č. 4 Počty malých a středních firem v roce 2010 (struktura podle velikostních skupin)

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

Počty nejmenších firem jsou velmi citlivé na fázi ekonomického cyklu

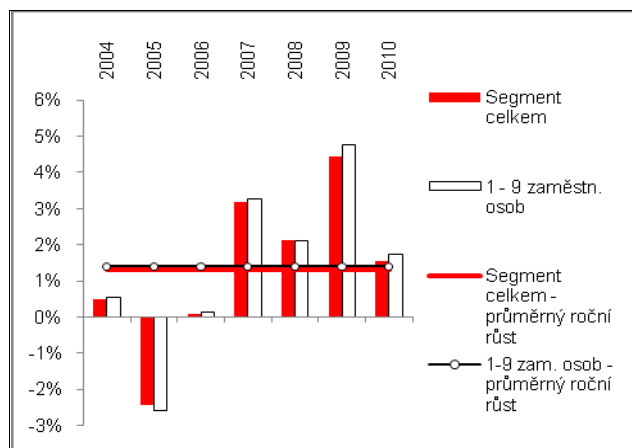
V roce 2005 počty nejmenších firem dokonce meziročně poklesly, zatímco všechny ostatní velikostní skupiny segmentu malých a středních firem v české ekonomice co do počtu subjektů narůstaly (graf 5). Lze to již zřejmě spojit s nastupujícím oživením trhu práce vyvolaném počínající konjunkturou české ekonomiky a možností práce v zaměstnaneckém vztahu, kterých začali tyto nejmenší podnikatelé využívat.

Růst počtu malých a středních firem v letech 2003-2010 o téměř 100 tisíc obstarala skupina nejmenších firem

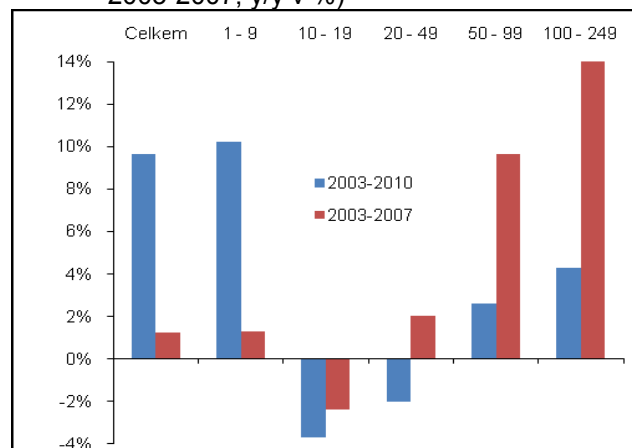
Na celkovém přírůstku počtu malých a středních firem za období 2003-2010 (o 93 968 subjektů) participovala nejvýznamnější skupina nejmenších firem (+94 870 subjektů). Z uvedené proporce je patrné, že v některých velikostně větších skupinách - co do počtu zaměstnaných osob - došlo za uvedené období k úbytku počtu firem. Zejména ve velikostní skupině 10-19 zaměstnaných osob pokles počet firem v roce 2010 o 849 subjektů proti roku 2003. Firem zaměstnávajících 20-49 osob pak bylo za uvedené období méně o 270. Větších firem s počtem zaměstnaných osob v intervalu 50-99 přibýlo za období 2003-2010 celkem o 107 a počet největších firem uvedeného segmentu, tj. se 100-249 zaměstnanými osobami, pak vzrostl o 110 subjektů.

Graf 6 pochopitelně ve vysokém přírůstku těchto větších firem zkoumaného segmentu odráží skutečnost, že jejich počty jsou v rozměru celé segmentu malých a středních firem relativně malé a pohyb jejich počtech v procentním vyjádření pak této skutečnosti odpovídá.

Graf č. 5 Tempo růstu malých a středních firem v ČR (y/y v %) a průměrný roční růst

Graf č. 6 Dynamika počtu malých a středních firem podle velikostních skupin (2003-2010 a 2003-2007, y/y v %)

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

- Přírůstky počtů subjektů byly nejvyšší v letech 2008-2010, za celé období 2003-2010 stouply o téměř desetinu, u větších firem podstatně méně**

K nárůstu počtu malých a středních firem docházelo především v letech 2008-2010, jak je patrné z tabulky 1. Za roky 2003-2007 totiž stoupl jejich počet pouze o 1,3 % (podstatně více u větších firem, jejichž počty však jsou v logice věci relativně nižší). Vzhledem k výrazné převaze počtů ve skupině nejmenších firem a jejich přírůstku v letech 2003-2007 o 1,3 % byl v témže rozsahu ovlivněn i celkový počet malých a středních firem v ČR.

Naopak celkový přírůstek za roky 2003-2010 byl podstatně vyšší (+9,7 %), tažený růstem počtu nejmenších firem, který se za tu dobu zvýšil o pětinu (+10,7 %). Pokles byl zaznamenán ve velikostních skupinách 10-19 zaměstnaných osob (-3,7 %) a 20-49 zaměstnaných osob (-2 %). Přírůstek počtu větších firem ve zkoumaném segmentu byl mírnější (+2,6 % u firem s 50-99 zaměstnanými osobami a +4,3 % u „největších“ firem rozebíraného segmentu).
- Vysoký růst počtu nejmenších firem potvrzuje úniky do sebezaměstnávání za krize**

Uvedené růstové proporce a jejich časový kontext tak opět potvrzují, že období oslabené hospodářské aktivity v ekonomice České republiky jsou spojena s úniky do sebezaměstnávání, tj. pořizování či obnovování živnostenských listů, což se projevuje rostoucími počty nejmenších firem. To vzhledem k jejich váze na úhrnném počtu v segmentu malých a středních firem ovlivňuje i celkový výsledek ve změně počtu firem za tento segment.

Tab. č. 1: Přírůstky počtu malých a středních firem za roky 2003-2010 a 2003-2007 (změny konečného roku proti počátečnímu roku v %, velikostní skupiny podle počtu zaměstnaných osob)

	Celkem	1 - 9	10 - 19	20 - 49	50 - 99	100 - 249
2003-2010	9,7%	10,2%	-3,7%	-2,0%	2,6%	4,3%
2003-2007	1,3%	1,3%	-2,4%	2,0%	9,6%	14,6%

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

2. Zaměstnanost v malých a středních firmách v ČR

Malé a střední firmy v ekonomice ČR dávají práci více než polovině zaměstnaných v ekonomice ČR a 70 procentům zaměstnaných ve firemním sektoru jako celku.

• **Přes polovinu zaměstnaných osob v ekonomice ČR pracuje v malých a středních firmách...** Segment malých a středních firem je v České republice, podobně jako např. v Německu, významným zaměstnavatelem. Práci v něm nacházejí jak lidé v zaměstnaneckém pracovním vztahu, tak i osoby samostatně výdělečně činné (OSVČ). Během let 2003-2010 se celkový počet zaměstnaných osob v malých a středních firmách v České republice nijak významně meziročně nevychyloval, k rozdílům docházelo spíše v počtech osob samostatně výdělečně činných.

K meziročním poklesům počtu zaměstnávaných osob v tomto segmentu docházelo v letech 2004 a 2005 a také v letech 2009-2010. Přírůstky byly zaznamenávány v podstatě jen v letech silící ekonomické konjunktury.

• **... v nichž v roce 2010 našlo práci téměř 2,6 mil. osob, o 3 % méně než v roce 2003**

V roce 2010 pracovalo v malých a středních firmách v České republice v ročním průměru 2593 tis. osob, což bylo o 3 % méně než v roce 2003. Nejvíce lidí zaměstnával tento segment v počátečním roce sledovaného období (2672 tis. osob v roce 2003), nejméně v roce 2005 (2 578 tis. osob). Meziroční změny v počtech jsou patrné z tabulky 1.

• **Pokles zaměstnanosti v celém segmentu za roky 2003-2010 ovlivněn opět jejím vývojem u nejmenších firem**

Na poklesu celkového počtu zaměstnaných osob v malých a středních firmách za období 2003-2010 se podílela především skupina nejmenších firem (s 1-9 zaměstnanými osobami), jejichž počty poklesly za toto období o 6,4 %. Také v meziročních změnách (tab. 2) je patrné, že nejmenší firmy mají na celkovou zaměstnanost rozhodující vliv.

Stejně jako u předchozích konstatování, že počty nejmenších firem narůstají především v letech, kdy se české ekonomice nedaří a naopak, je i z počtu zaměstnávaných osob patrné, že k jejich největšímu přírůstku docházelo v letech 2009 a 2010 - v němž teprve pracovní trh zareagoval na hospodářský pokles předchozího roku - a segment nejmenších firem zaměstnal navíc téměř 50 tisíc lidí.

• **V letech 2003-2010 vykázaly v ročním průměru kladní přírůstek zaměstnanosti jen větší firmy**

Propočteme-li průměrnou meziroční změnu počtu zaměstnaných osob v jednotlivých velikostních skupinách malých a středních firem, je vidět, že zaměstnanost klesala především u firem s menším počtem osob (tab. 2), zatímco u firem zaměstnávajících 50-249 osob zaměstnanost v průměru ročně stoupala. Příčinou tohoto vývoje byl však u větších firem odlišný vývoj zaměstnanosti v letech 2003-2008. Krizový rok 2009 zde způsoboval velké propady v zaměstnanosti (ve skupině 50-99 zaměstnaných o 6,7 %, ve skupině 100-249 osob o 6,8 %). Podobný vývoj, tj. úbytek pracovních míst, následoval i v roce 2010.

Tab. č. 2: Meziroční změny počtu zaměstnaných osob v malých a středních firmách v ČR

	Celkem	1 - 9	10 - 19	20 - 49	50 - 99	100 - 249
2004	-0,9%	-3,3%	-2,2%	-0,8%	4,5%	3,8%
2005	-2,6%	-7,8%	1,0%	2,4%	0,5%	3,4%
2006	0,2%	-0,7%	-1,5%	-0,4%	2,0%	3,1%
2007	2,1%	1,9%	0,2%	1,7%	1,9%	4,4%
2008	0,7%	-0,4%	0,6%	3,3%	5,0%	-2,2%
2009	-2,2%	1,7%	-0,6%	-5,6%	-6,7%	-6,8%
2010	-0,2%	2,3%	-2,9%	-1,3%	-3,9%	-1,0%
Průměr	-0,4%	-0,9%	-0,8%	-0,1%	0,5%	0,7%

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

- **Nejmenší firmy i udržely úroveň zaměstnanosti i v letech 2009-2010** V souhrnu lze říci, že v letech 2009 a 2010 držela zaměstnanost v segmentu malých a středních firem pouze skupina nejmenších firem, protože u všech ostatních velikostních kategorií se zaměstnanost v obou letech meziročně snižovala. Důvodem byla skutečnost, že zaměstnanost ve skupině větších firem (100-249 zaměstnaných osob) ovlivnil propad zahraniční poptávky.

2.1. Samostatně výdělečně činní, majitelé obchodních společností, spolupracující členové domácností a zaměstnanci pracující na dohody v segmentu malých a středních firem

- **Třetinový podíl OSVČ, majitelů obchodních firem, spolupracujících členů domácností a zaměstnanců pracujících na dohody na zaměstnanosti celého segmentu** Počet zaměstnaných osob v malých a středních firmách v ČR je dán především počtem zaměstnanců, tj. osob v zaměstnaneckém (závislém) pracovním vztahu, kterých bylo v roce 2003 celkem 1,781 mil. a v roce 2010 pak 1,799 milionu osob. Další poměrně velká skupina osob, která se podílí na zaměstnanosti segmentu malých a středních firem, je tvořena relativně širokým spektrem osob pracujících s různými statuty zaměstnanosti. Zahrnuje kromě osob samostatně výdělečně činných (OSVČ, tj. fyzických osob s IČ) také pracující majitele obchodních společností (tj. zejména veřejných obchodních společností, komanditních společností a společností s ručením omezeným), kteří nejsou ke společnosti v pracovním poměru a pro které je práce ve firmě jejich hlavní činností. Kromě nich patří do této skupiny také spolupracující členové domácností a skupina zaměstnanců, pracujících na dohody o provedení práce a dohody o pracovní činnosti.⁴

Tab. č. 3: Počty osob samostatně výdělečně činných, pracujících majitelů obchodních společností, spolupracujících členů domácností, zaměstnanců na dohodu o provedení práce a pracovní činnosti v malých a středních firmách v ČR (v tis. osob)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Celkem	891	856	746	722	736	744	774	794

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

- **Počty osob se statutem zaměstnanců převažují** Počty zaměstnanců převažují, přesto však podíl OSVČ spolu se zmíněnými majiteli obchodních společností, spolupracujícími členy domácností a lidmi pracujícími na dohody tvoří téměř třetinu celkového počtu zaměstnaných osob v malých a středních firmách v ČR. V roce 2003 přesáhl jejich počet třetinu (33,3 % celkově zaměstnaných), v roce 2010 klesl na 30,6 %. Nejnižší byl tento podíl v roce 2007 (27,9 %), jak je zřejmé z tabulky 4.

Tab. č. 4: Podíly skupiny osob samostatně výdělečně činných (OSVČ), pracujících majitelů obchodních společností, spolupracujících členů domácností, zaměstnanců na dohodu o provedení práce a pracovní činnosti na celkovém počtu zaměstnaných osob v malých a středních firmách (v %, rozdíly za roky 2003-2010 a 2003-2007 v procentních bodech)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	změna podílu 2003-2010	změna podílu 2003-2007
Celkem	33,3%	32,3%	28,9%	28,0%	27,9%	28,0%	29,8%	30,6%	-2,7 p.b.	-5,4 p.b.

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

⁴ Protože počty zaměstnanců v malých a středních firmách jsou zjišťovány podle ukazatele průměrného evidenčního počtu zaměstnanců, nejsou součástí této skupiny ani pomáhající členové domácnosti podnikatele, kteří stojí mimo tento status. Stejně tak je tomu u pracovníků na dohody, kteří rovněž nejsou součástí evidenčního počtu zaměstnanců firmy.

- **Pokles počtu „ne-zaměstnanců“ hlavně v letech konjunktury** V úhrnu se počty celé skupin „ne-zaměstnanců“ v segmentu malých a středních firem (OSVČ, pracujících majitelů obchodních společností, spolupracujících členů domácnosti, zaměstnanců na dohodu o provedení práce a pracovní činnosti) za období 2003-2010 snížily o 79 tisíc na 794 tisíc osob. Většina tohoto poklesu však připadá na změnu v letech 2003-2007, kdy jejich počty poklesly o 155 tisíc osob.

2.2. Zaměstnanci malých a středních firem

- **Počty zaměstnanců za období 2003-2010 narostly o 1 % na 1799 tisíc v roce 2010** Pokles počtu zaměstnaných osob v malých a středních firmách v ČR, k němuž došlo v úhrnu za období 2003-2010, byl způsoben úbytkem osob ve skupině „ne-zaměstnanců“. Samotné počty zaměstnanců - podle průměrného evidenčního počtu - se naopak o 1 % zvýšily a v roce 2010 dosáhly 1799 tis. osob, což bylo o 18 tis. více, než v roce 2003.
Na tento růst měl vliv především významný přírůstek zaměstnanců nejmenších firem (o 3,7 %) na 480 tis. zaměstnanců v roce 2010 proti roku 2003 (+17 tisíc). Vzájemnou kompenzací přírůstků a úbytků v ostatních velikostních skupinách – s úbytky ve skupině 10-19 osob -3,8 %, ve skupině 20-49 pak -1,5 % a přírůstky +1,5 % ve skupině 50-99 osob a +3,2 % ve skupině 100-249 osob – se tak v úhrnu za malé a střední firmy počet zaměstnanců za období 2003-2010 zvýšil.

Tab. č. 5: Počty zaměstnanců malých a středních firem (v tis., velikostní skupiny podle počtu zaměstnaných osob)

	Celkem	1 - 9	10 - 19	20 - 49	50 - 99	100 - 249
2003	1 781	463	287	370	277	385
2004	1 792	460	281	366	288	398
2005	1 833	470	286	376	290	410
2006	1 861	485	283	375	296	422
2007	1 901	492	285	382	301	441
2008	1 911	476	288	394	316	437
2009	1 823	470	284	372	295	403
2010	1 799	480	276	364	281	397

Pramen: ČSÚ

- **V počtech zaměstnanců je patrný vyvážený poměr mezi velikostními skupinami segmentu malých a středních firem** V počtech zaměstnanců je vidět vyvážený poměr mezi jednotlivými velikostními skupinami segmentu malých a středních firem. Tento poměr se navíc v čase ani příliš nemění. V roce 2010 se na celkovém počtu téměř 1,8 mil. zaměstnanců v tomto segmentu (tab. 5) podíleli zaměstnanci nejmenších firem zhruba čtvrtinou a významný byl i podíl větších firem zaměstnávajících 100-249 osob (22 %). Z 15 až 16 % se na celkovém počtu zaměstnanců malých a středních firem podílejí skupiny velikostně větší (50-99 osob) i druhé nejmenší (10-19 osob). Zbytek, tj. zhruba pětinou (z 20,2 %) se na počtu zaměstnanců zkoumaného segmentu podílejí firmy zaměstnávající 20-49 osob.

2.3. Průměrná velikost firem

- **Průměrná velikost firem segmentu představuje jen 2,4** Proporce uvedené v subkapitolách 2.1. a 2.2. týkající se podílů v počtech zaměstnanců a také proporcí u počtu osob ve skupině „ne-zaměstnanců“⁵ v malých a středních firmách v ekonomice ČR dokazují, že tomuto segmentu dominují nejmenší firmy, v nichž jednoznačně převažují „ne-zaměstnanci“. V dalším textu této analýzy

⁵ Kromě OSVČ (tj. fyzických osob s IČ) jde také pracující majitele obchodních společností (v.o.s, k.s. a s.r.o.), kteří nejsou ke společnosti v pracovním poměru a pro které je práce ve firmě jejich hlavní činností, dále spolupracující členové domácnosti a skupina zaměstnanců, pracujících na dohody o provedení práce a dohody o pracovní činnosti.

zaměstnané osoby...

zhodnotíme jejich výkonnost a produktivitu, resp. další souvztažné ukazatele, jako je např. míra investic.

V průměru pracuje v jedné firmě segmentu malých a středních firem v ČR pouze 2,4 zaměstnaných osob.

- **... vlivem nejmenších firem (1-9 osob), jejich průměrná velikost je pouze 1,2 osoby**

Zarážející je skutečnost, že průměrná velikost u nejmenších firem představuje pouze 1,2 osoby, přestože interval počítá s rozmezím 1-9 zaměstnaných osob. Této průměrné velikosti bylo dosahováno v každém roce období 2007-2010. V letech 2004-2006 šlo o firmu s průměrnou velikostí 1,3 osoby v každém z let a „největší“ průměrná velikost firmy byla u této skupiny velikostně nejmenších firem zaznamenána v roce 2003 (1,4 osoby).

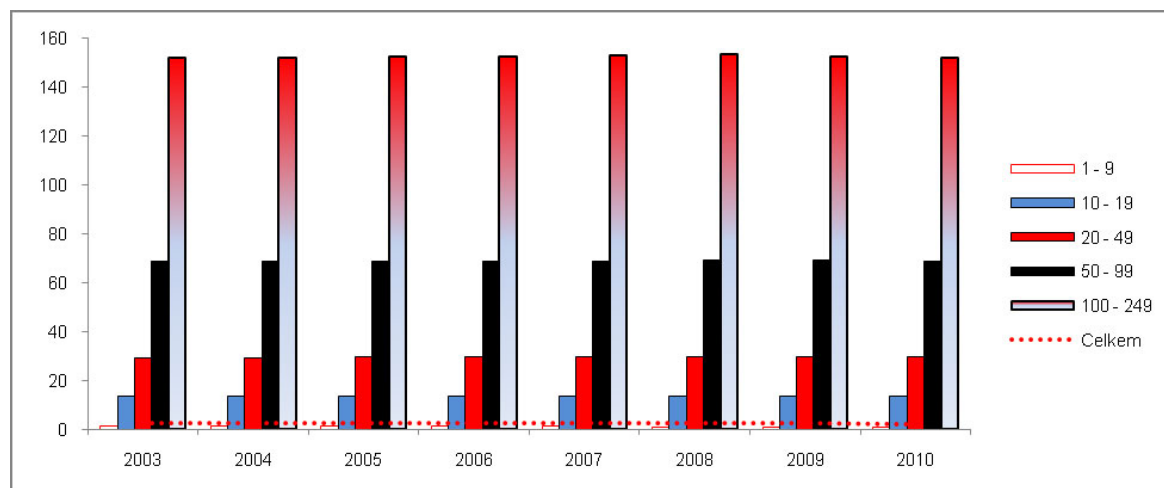
- **Největší firmy segmentu (100-249 osob) zaměstnávají v průměru 152,2 osob**

Naopak firmy ve velikostní kategorii 100-249 zaměstnaných osob zaměstnávají v průměru málo přes 150 lidí (152,2 osob v roce 2010) a vykazují významnou stabilitu tohoto průměrného počtu – nejvíce osob zaměstnávala tato největší skupina segmentu malých a středních firem v roce 2008 (153,4 osob), nejméně v roce 2003 (150,1 osob).

- **Ve všech velikostních skupinách je průměrný počet zaměstnaných blíže dolní hranici definované skupiny**

Ve všech případech byl však u každé ze sledovaných velikostních kategorií malých a středních firem v ČR průměrný počet zaměstnáváných osob blíže nižší hranici každého z intervalů, nejmarkantněji právě u nejmenších firem (1,2 osoby v intervalu 1-9 zaměstnáváných osob). Tato skutečnost také ovlivňuje fakt, že za celý segment malých a středních firem pracují v průměru v jedné firmě jen něco málo přes dvě zaměstnané osoby a tento průměr se v čase ještě snižuje - jestliže v letech 2003-2007 to bylo 2,7 osoby v průměru na firmu tohoto segmentu, v roce 2010 pak 2,4 osoby zaměstnané v průměru v jednom subjektu typu malých a středních firem v České republice (graf 7).

Graf č. 7: Průměrná velikost firem podle počtu zaměstnaných osob v jednotlivých velikostních skupinách

Pramen: ČSÚ

3. Mzdy vyplácené v segmentu malých a středních firem

• **Objem vyplácených mezd se zvýšil za období 2003-2010 o téměř polovinu...**

Objem mezd vyplácených v malých a středních firmách v ČR se za období 2003-2010 zvýšil o téměř polovinu (+46,7 %). V roce 2010 činil objem vyplácených mzdových prostředků (bez ostatních osobních nákladů) v tomto segmentu 447,8 mid. korun, což byla více než třetina prostředků vyplácených v podobě mezd a platů v ekonomice ČR jako celku⁶.

• **... a tvořil přes třetinu mezd a platů vyplácených v ekonomice ČR jako celku**

Podíl malých a středních firem, pokud jde o vyplácené mzdy, se v čase příliš nemění - v letech 2003-2010 jen nepárně kolísá od 35,7 % v roce 2004 do 37 % v roce 2010. Ani v tomto pokrizovém roce však úhrn vyplácených mzdových prostředků jak v případě české ekonomiky jako celku, tak v segmentu malých a středních firem, nepřesáhl úroveň roku 2008 (graf 9).

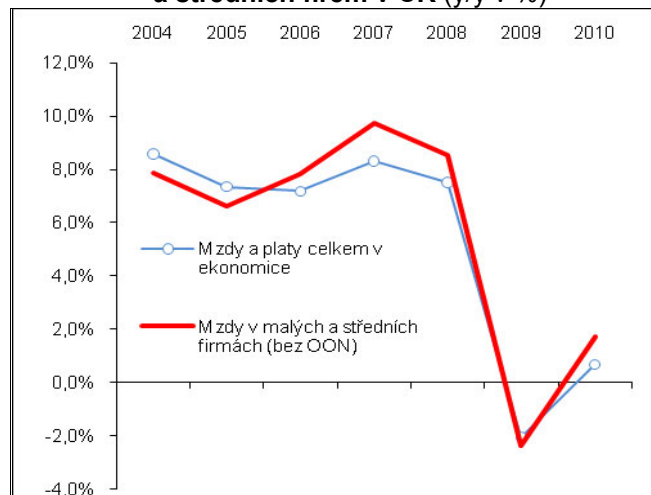
• **Růst mezd za konjunktury 2006-2008 o 8,7 % rychlejší než v ekonomice jako celku**

V letech konjunktury se zaměstnaní v malých a středních firmách mohli těšit z rychlejšího růstu mezd (graf 8). Jestliže během období 2006-2008 rostl objem vyplácených mezd a platů v ekonomice v ročním průměru o 7,7 %, u malých a středních firem o 8,7 %. Lze to zřejmě přičíst dynamizaci jejich počtu v tomto období, i celkové „tržní úspěšnosti“, která plynula zejména u firem orientovaných na obchod z možností daných vstupem do EU a která se zřejmě projevila i ve mzdové oblasti.

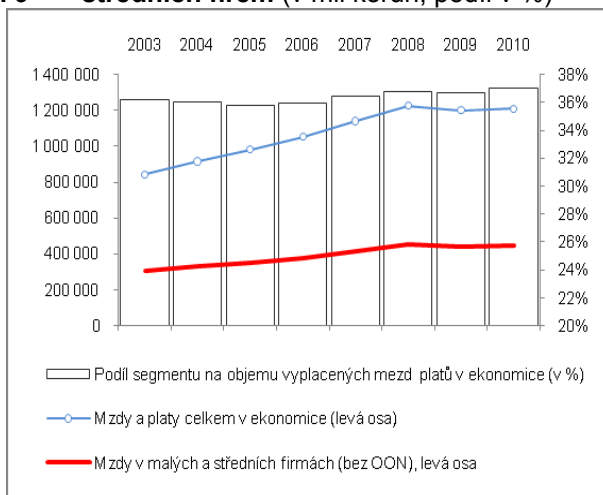
• **Za krize pokles objemů mezd hlubší než za ekonomiku**

V krizovém roce 2009 došlo v malých a středních firmách k poklesu objemu vyplácených mezd (-2,4 %), který byl mírně hlubší než pokles za ekonomiku jako celek (-2,1 %). Avšak zatímco v roce 2010 byl proti závěru konjunktury v roce 2008 celkový objem vyplácených mezd a platů v ekonomice o 1,4 % nižší, u malých a středních firem jen o necelé procento. Příčinou je zřejmě skutečnost, že u čísel za ekonomiku jde i o vliv platového vývoje v nepodnikatelské sféře, která byl i vzhledem propouštění podstatně méně příznivý než ve sféře podnikatelské.

Graf č. 8 Mzdy v ekonomice a segmentu malých a středních firem v ČR (y/y v %)

Graf č. 9 Mzdy v ekonomice a segmentu malých a středních firem (v mil korun; podíl v %)

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

• **I v roce 2010 mzdové oživení výraznější (+1,7 %) než za ekonomiku jako celek (+0,7 %)**

Pokrizový vývoj v roce 2010 rovněž potvrdil příznivější meziroční nárůst objemu vyplácených mezd v malých a středních firmách (+1,7 %) oproti nárůstu mezd a platů za ekonomiku jako celek (+0,7 %). Kromě vlivu platového vývoje v nepodnikatelské sféře na jedné straně se však objevil meziroční pokles objemu mezd v roce 2010 např. i v průmyslu (-0,2 %) a jeho stagnace ve zpracovatelském průmyslu, přičemž jde o odvětví s nejvyšší vahou na objemu vyplácených mezd a platů v ekonomice jako celku (29,1 %, resp. 25,6 %). Významně poklesl objem vyplácených mezd také v

⁶ Podle údajů za ekonomiku z ročních národních účtů.

odvětví s aktivitami v oblasti nemovitostí (-5,1 %). Lze tedy orientačně dovodit, že segment malých a středních firem vyplatil v roce 2010 meziročně vyšší objem mezd spíše v odvětvích stojících mimo průmysl a činnosti v oblasti nemovitostí.

- **Více rostl objem mezd ve větších firmách segmentu**

Z pohledu jednotlivých velikostních skupin segmentu stouply za roky 2003-2010 nejvíce mzdy vyplácené pracovníkům větších firem - ve skupině 100-249 zaměstnaných osob o 59,1 % na 119,7 mld. korun, ve skupině 50-99 osob o 49,2 % na 80,7 mld. korun. Tyto obě skupiny větších firem segmentu vyplatily tak v roce 2010 zaměstnaným na mzdách přes 200 mld. korun, tj. 45 % objemu mzdových prostředků za celý segment malých a středních firem (největší skupina tohoto segmentu pak 27 %).

- **U firem zaměstnávajících 100-249 osob stoupl objem mezd za roky 2003-2010 o 59 %, u skupiny 10-19 osob jen o 36 %**

Podstatně méně pak stouply mzdy za období 2003-2010 pracovníkům menších firem - ve velikostní skupině 10-19 zaměstnaných osob jen o 36,2 %, ve skupině 20-59 osob o 42,6 %.

Co do počtu subjektů i zaměstnaných osob nejsilnější skupina, tj. nejmenší firmy zaznamenaly přírůstek objemu vyplacených mezd o 41,6 %. Mzdové prostředky nejmenších firem tak rostly pomaleji než průměr za celý segment a pomaleji rostla i hrubá přidaná hodnota, ačkoli rozdíl mezi dynamikou za celý segment byl v jejím případě nižší (více v kapitole 4 o výkonech).

3.1. Vývoj osobních nákladů

- **Dynamika osobních nákladů byla v letech 2003-2010 oproti dynamice vyplácených mezd nižší...**

Výše osobních nákladů vykazovaných v segmentu malých a středních firem ukázala zajímavý vývoj v čase. Nejenže jejich dynamika za období 2003-2010 byla oproti objemu vyplácených mezd nižší, ale především z toho důvodu, že se vyvíjela velmi odlišně, měříme-li její meziroční růsty v období 2003-2007 na jedné straně a v období 2008-2010 na straně druhé. Zatímco v prvním období byl nárůst osobních nákladů u všech velikostních skupin malých a středních firem vyšší než přírůstek samotného objemu mezd (graf 11), v dalších třech letech už k dalšímu růstu osobních nákladů prakticky nedocházelo.

Příčinou byly významné legislativní změny v tomto segmentu od roku 2008 cílící na podporu podnikání. Na odlišné tempo osobních nákladů malých a středních firem oproti dynamice vyplácených mzdových prostředků působila i úprava daní, použitelných paušálů a plateb sociálního pojistného pro zaměstnavatele. Proto osobní náklady těchto firem rostly pomaleji než objem vyplácených mezd, jichž se tyto změny bezprostředně netýkaly.

- **... vlivem vývoje v letech 2003-2007; poté zapůsobily legislativní změny ovlivňující na druhé straně i veřejné rozpočty**

Rychlejší přírůstek osobních nákladů než přírůstek mezd v období 2003-2007 byl patrný u všech velikostních skupin malých a středních firem (graf 11, modrá pole). Srovnání za celé období 2003-2010 pak ukazuje, že dopad legislativních změn - favorizující významně i celý segment malých a středních firem - způsobil, že růst osobních nákladů zpomalil v letech 2008-2010 tak významně, že v úhrnu (s výjimkou velikostní skupiny 20-49 zaměstnaných) došlo ve všech případech ke zpomalení růstu těchto nákladů pod úroveň tempa objemů vyplácených mezd. Tento vývoj významně ovlivnil i příjmy veřejných rozpočtů a zhoršení jejich deficitu.

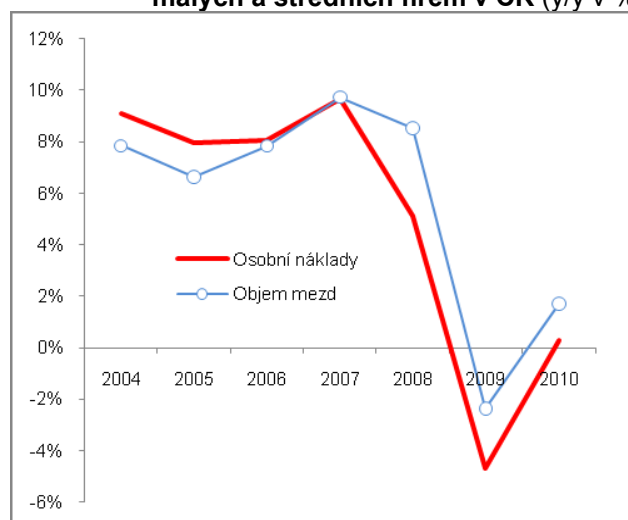
- **Největší prospěch z přijaté podpurné legislativy v souvislosti s krizí měly zejména nejmenší firmy**

Velmi výrazně se projevila tato odlišná dynamika osobních nákladů a objemů vyplácených mezd u nejmenších firem (1-9 zaměstnaných osob), kde se za roky 2003-2010 vyplácené mzdy zvýšily o 41,6 %, zatímco osobní náklady stouply o necelých 15 %. Přitom v letech 2003-2007 byl i zde růst osobních nákladů u nejmenších firem zhruba dokonce vyšší než růst mezd. Lze tedy říci, že právě nejmenší firmy měly z provedených legislativních změn největší prospěch.

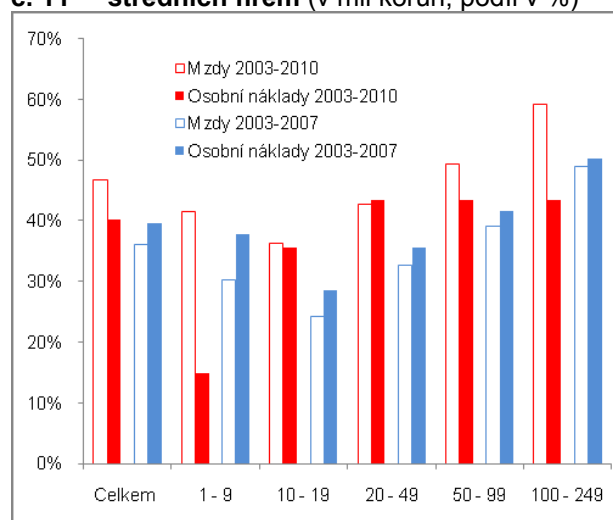
Přírůstky mezd a osobních nákladů za období 2003-2007 a 2003-2010 a jejich rozdíly v jednotlivých velikostních skupinách firem lze dovodit z tab. č. 6.

Graf č. 10 Mzdy a osobní náklady v segmentu malých a středních firem v ČR (y/y v %)

Graf č. 11 Přírůstky mezd a osob. nákladů malých a středních firem (v mil korun; podíl v %)

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

Tab. č. 6: Přírůstky mezd a osobních nákladů za období 2003-2007 a 2003-2010 (v %)

	Celkem	1 - 9	10 - 19	20 - 49	50 - 99	100 - 249
Mzdy 2003-2010	46,7%	41,6%	36,2%	42,6%	49,2%	59,1%
Mzdy 2003-2007	36,1%	30,3%	24,2%	32,7%	39,2%	49,0%
Osobní náklady 2003-2010	40,2%	14,9%	35,6%	43,5%	43,5%	43,5%
Osobní náklady 2003-2007	39,6%	37,7%	28,5%	35,6%	41,6%	50,3%

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

3.2. Průměrná mzda

- **Výdělky zaměstnanců malých a středních firem byly v období 2003-2010 v průměru zhruba o 8,4 % nižší oproti firemnímu sektoru...**

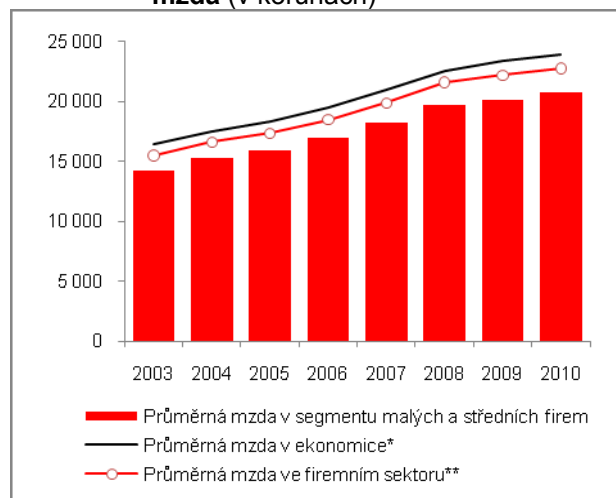
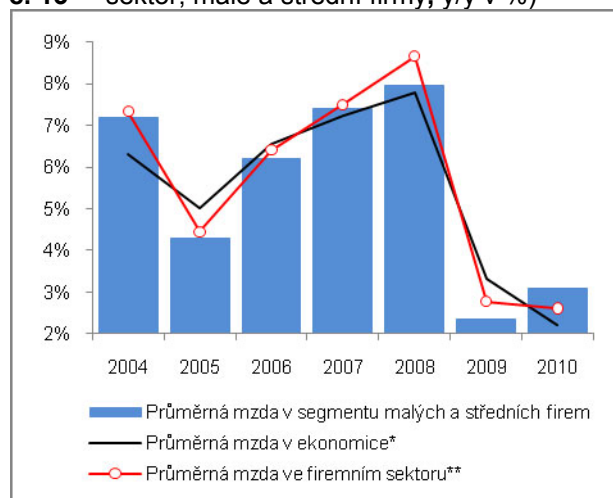
Průměrná hrubá měsíční mzda připadající na jednoho zaměstnance segmentu malých a středních firem rostla v průběhu let 2003-2010 nejrychleji v době konjunktury, podobně jako průměrná mzda v celé ekonomice nebo ve firemním sektoru. Z grafu 12 je přitom zřejmé, že průměrná mzda v segmentu malých a středních firem byla po celé sledované období nižší, než průměrná mzda ve firemním sektoru a v ekonomice. V roce 2010 dosahovala 20 746 korun, zatímco průměrná mzda ve firemním sektoru 22 770 korun a v české ekonomice jako celku 23 864 korun. V roce 2003 činila průměrná mzda srovnatelně 14 283 korun, 15 492 korun a 16 430 korun (graf 12).

- **... a o 13,1 % nižší ve srovnání s průměrnou mzdou v ekonomice**

Proti mzdě ve firemním sektoru byl rozdíl průměrné mzdy zaměstnanců malých a středních nejmenší v roce 2003 (7,8 %) a největší v krizovém roce 2009 (9,1 %). Tehdy byly jejich výdělky proti výdělkům zaměstnanců ve firemním sektoru nižší o téměř desetinu. Proti průměrné mzdě za celou českou ekonomiku byla průměrná mzda zaměstnanců v malých a středních firmách o 12,3 % nižší v roce 2004 a o 13,8 % nižší v roce 2009.

- **V roce 2009 rozdíl největší**

Krizový rok 2009 tak prohloubil negativní proporcii mezi průměrnou mzdou v segmentu malých a středních firem a průměrnou mzdou ve „zbytku ekonomiky“.

Graf č. 12 Průměrná hrubá měsíční nominální mzda (v korunách)**Graf č. 13 Vývoj průměrné mzdy (ekonomika, firemní sektor, malé a střední firmy, y/y v %)**

Pozn.:

* na přepočtené stavy,

**podniky sektoru nefinančních podniků a sektoru domácností

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

- Přírůstek mezd za roky 2003-2010 o 45 % stejný jako růst z ekonomiky jako celek**

Za roky 2003-2010 se průměrná mzda zaměstnanců malých a středních firem zvýšila o 45,2 %. Přitom větší část tohoto zvýšení se odehrála v letech 2003-2007 (+27,5 %). Tento přírůstek za celé období byl přesně stejný jako u mezd a platů za ekonomiku jako celek (+45,2 %), přičemž v samotném firemním sektoru byl přírůstek průměrné mzdy nepatrně vyšší (+47 %).

- Vyšší růst u větších firem**

Nejvíce stoupla za roky 2003-2010 průměrná mzda zaměstnancům větších firem sledovaného segmentu - ve skupině 50-99 zaměstnaných osob o téměř polovinu (+49,4 %), ve skupině 100-249 dokonce o více než polovinu (+54,2 %). U obou skupin šlo o přírůstek vyšší, než byl u průměrné mzdy ve firemním sektoru jako celku i ekonomiky ČR jako celku.

- Za krize přírůstek průměrné mzdy menší než ve firemním sektoru i ekonomiky jako celku, v roce 2010 naopak**

Sledujeme-li však meziroční přírůstky ve všech těchto třech oblastech, je z grafu 13 patrné, že krizový rok 2009 sice postihl segment malých a středních firem citelněji, tj. meziroční přírůstek průměrné mzdy zde byl oproti předchozím letům velmi nízký (+2,3 %) oproti průměrné mzdě v ekonomice (+3,3 %) či v celém firemním sektoru (+2,8 %). Ovšem výstup z krize se ve mzdové sféře už vyvinul pro zaměstnance malých a středních firem příznivěji. Jejich průměrná mzda stoupla v roce 2010 meziročně významněji (+3,1 %) než ve zbytku ekonomiky (úhrn +3,3 %) i ve firemním sektoru (+2,8 %).

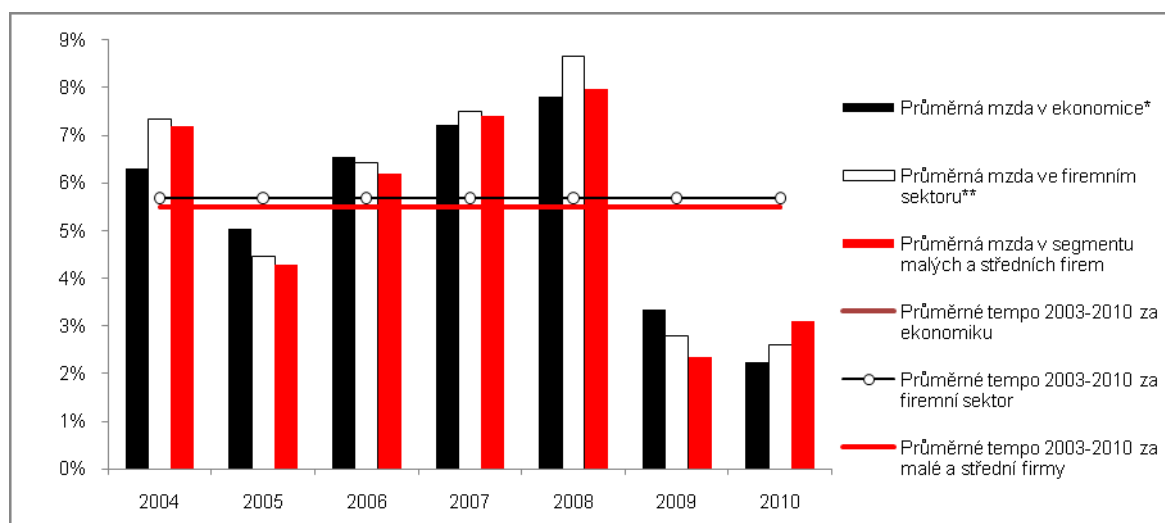
- Rozvrstvená meziroční dynamika podle velikostních skupin – výjimkou rok 2004**

V jednotlivých velikostních skupinách segmentu malých a středních firem však docházelo v průběhu let 2003-2010 k velmi rozvrstvené meziroční dynamice průměrných mezd. Prakticky jen v roce 2004 byla tempa průměrné mzdy ve všech velikostních skupinách segmentu zhruba stejná (tab. 7), když rozdíl činil pouze 1,5 p.b. (+6,2% přírůstek průměrné mzdy u nejmenších firem a +7,7% přírůstek u firem zaměstnávajících 20-49 osob).

- V roce 2008 přírůstek mzdy o 1,4 %, u největší skupiny o 11,5 %**

Extrémní rozdíly v meziročním nárůstu průměrných mezd jsou však patrné v roce 2008 – průměrná mzda zde meziročně spíše jen stagnovala (+1,4 %), zatímco u větších firem tohoto segmentu šlo o přírůstky desetinné (u firem se 100-249 zaměstnanými +9,5 %, u firem zaměstnávajících 50-99 osob stoupla průměrná mzda dokonce o 11,5 %).

Graf č. 14: Vývoj průměrné hrubé měsíční mzdy v segmentu malých a středních firem, ve firemním sektoru a v ekonomice jako celku vč. průměru za období 2003-2010 (meziroční změna v %)

Pozn.:

* na přepočtené stavy,

**podniky sektoru nefinančních podniků a sektoru domácností

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

- V krizovém roce 2009 stoupla nejméně průměrná mzda u nejmenších firem, tj. o 0,7 % proti +2,3 % za celý segment**

V krizovém roce je z pohledu meziročních přírůstků průměrné mzdy v jednotlivých velikostních skupinách zřejmé, že k největší ztrátě jejího tempa došlo u nejmenších firem (+0,7 %). Průměrná mzda zde stoupla významně méně než za celý segment malých a středních firem (+2,3 %), což bylo způsobeno jejím relativně silným přírůstkem u firem zaměstnávajících 50-99 osob (2,9 %) a zejména 100-249 osob (+5,7 %). Právě tyto dvě velikostní kategorie však postihlo snížení tempa průměrné mzdy až v roce 2010 (+2 %, resp. +2,4 %), přičemž zaměstnanci nejmenších firem si vydělali o 9 % více než v roce 2009. Byl to zároveň nejvyšší meziroční přírůstek průměrné mzdy v této skupině po celé sledované období 2003-2010.

Tab. č. 7: Meziroční tempa růstu průměrné mzdy v jednotlivých velikostních skupinách malých a středních firem (v %)

	Celkem	1 - 9	10 - 19	20 - 49	50 - 99	100 - 249
2004	7,2%	6,2%	6,7%	7,7%	6,7%	7,2%
2005	4,3%	1,9%	6,1%	4,3%	5,0%	4,6%
2006	6,2%	6,7%	4,8%	5,6%	5,2%	8,0%
2007	7,4%	6,1%	5,3%	8,4%	8,6%	7,4%
2008	8,0%	1,4%	6,3%	8,3%	11,2%	9,5%
2009	2,3%	0,7%	1,2%	3,5%	2,9%	5,7%
2010	3,1%	9,0%	5,4%	0,4%	2,0%	2,4%

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

- Za konjunktury 2005-2008 nízký růst mezd malých firem, v roce 2008 nepokryl inflaci**

Za konjunktury se nejvíc zvyšovaly mzdy u firem zaměstnávajících nejvíce zaměstnanců (ve skupině 50-99 o 7,5 %, ve skupině 100-249 o 7,4 %). Naproti tomu malé firmy zvyšovaly za konjunktury let 2005-2008 mzdu svým zaměstnancům každoročně jen o 4 %, což v roce 2008 už nepokrylo růst spotřebitelských cen, když míra inflace vzrostla o 6,3 %.

3.3. Přidaná hodnota na zaměstnance

• **Jen u nejmenších firem rostla přidaná hodnota rychleji než průměrná mzda**

Účetní přidaná hodnota vytvořená jedním zaměstnancem segmentu malých a středních firem stoupla za roky 2003-2010 pomaleji než průměrná mzda v tomto segmentu, což dokazuje nepříznivý dopad na produktivitu práce. Výjimkou byly pouze nejmenších firem, kde přidaná hodnota vzrostla více než průměrná mzda. Znamená to, že nejmenší firmy byly z tohoto pohledu "efektivnější" než zbytek segmentu.

• **Nejmenší firmy docílily největšího přírůstku přidané hodnoty na jednoho zaměstnance za období 2003-2010...**

Jeden zaměstnanec segmentu malých a středních firem vytvořil v roce 2010 přidanou hodnotu ve výši 689 tis. korun, což bylo o 196 tis. korun více než v roce 2003. Nejvyšší přírůstek přidané hodnoty na zaměstnance docílily nejmenší firmy, kde v roce 2010 činila 987 tis. korun proti 718 tis. korun v roce 2003 (tedy +269 tis. korun za zmíněné období). Nejmenší firmy jsou tak z tohoto pohledu nejproduktivnější, neboť ve všech ostatních velikostních skupinách je přidaná hodnota na zaměstnance nižší (graf 14).

• **...výstup z krize byl však podle tohoto ukazatele přesvědčivější u větších firem...**

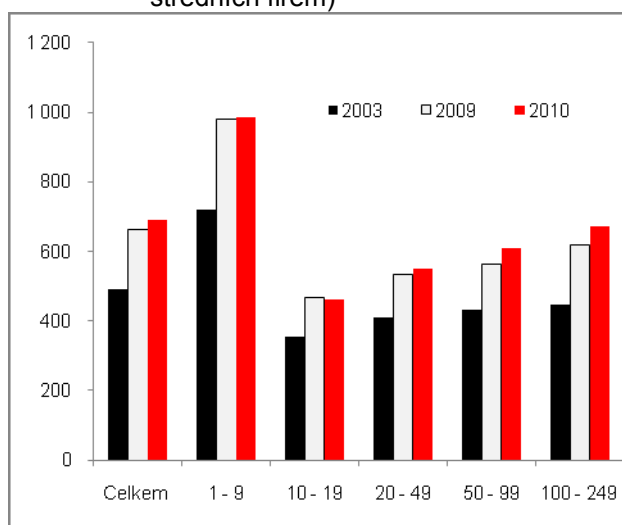
Z grafu 14 je však také patrné, že výstup z krize roku 2009 se projevil v růstu přidané hodnoty na zaměstnance daleko přesvědčivěji ve větších firmách. Subjekty zaměstnávající 50-99 osob zvýšily přidanou hodnotou na zaměstnance v roce 2010 proti roku 2009 o 7,7 %, firmy se 100-249 zaměstnanými osobami dokonce o 8,7 %. Naopak v nejmenších firmách (1-9 osob) byl přírůstek jen 0,7 % protikrizovému roku 2009.

• **... i pro to, že podstatně více propouštěly**

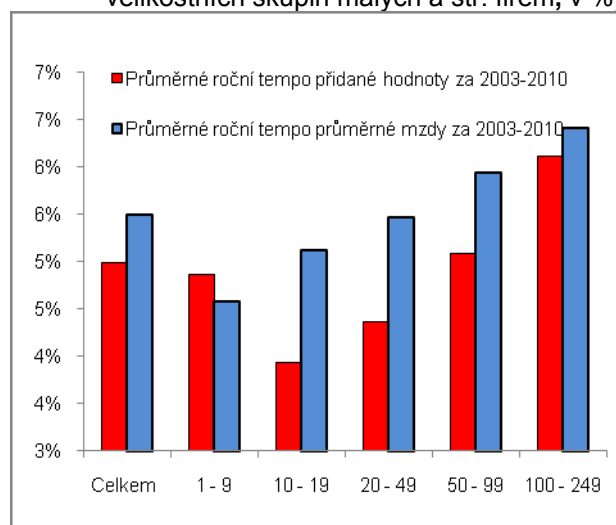
Vyšší meziroční růst přidané hodnoty vyprodukované jedním zaměstnancem v roce 2010 u větších firem je však způsoben skutečností, že relativně propouštěly podstatně více než malé firmy – těm ubylo v roce 2010 proti roku 2009 jen 1,3 % zaměstnanců, zatímco firmám velikosti 50-99 osob 6,6 % a firmám zaměstnávajícím 100-249 osob dokonce 7,8 % (firmy velikosti 10-19 a 20-49 osob propustily 1,4 %, resp. 5,6 % zaměstnanců).

Sledujeme-li však vývoj počtu zaměstnanců v jednotlivých velikostních skupinách firem za delší časové období 2003-2010, pak byl jejich přírůstek u nejmenších firem (+17 tisíc) zhruba stejný, jako v součtu dvou největších velikostních skupin tohoto segmentu (+18 tisíc, z toho u firem se 100-249 osobami +14 tis. zaměstnanců).

Graf č. 14 Přidaná hodnota na zaměstnance (v tis. korun, velikostní skupiny malých a středních firem)

Graf č. 15 Průměrné roční tempo přidané hodnoty/zam. a průměrné mzdy (podle velikostních skupin malých a stř. firem, v %)

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

• **Rozdíl mezi přírůstkem přidané**

Ve sledovaném období se zvýšila přidaná hodnota za celý segment malých a středních firem o 39,8 % (průměrná mzda o 45,2 %). Kromě nejmenších firem s

**hodnoty vytvořené
jedním
zaměstnancem a
průměrnou mzdou
za roky 2003-2010
činil 5,5 p.b.+ u
nejmenších firem
jen 1,1 p.b,**

mírným převýšením docíleného přírůstku přidané hodnoty (+37,4 %) nad přírůstkem průměrné mzdy (+36,4 %) se u všech ostatních objevil opačný trend. Největší disproporce mezi růstem průměrné mzdy a vytvářenou přidanou hodnotu zaměstnancem ukazují firmy zaměstnávající 10-19 a 20-49 osob, kde činil rozdíl mezi tempem více než 11 p.b.

I když větší a velké firmy sledovaného segmentu naopak ukázaly růst mezd období 2003-2010 oproti ostatním velikostním skupinám nejvyšší, i zde tempo přidané hodnoty na zaměstnance zaostávalo (+40,8%, resp. +50,5 %), i když ne tak výrazně, jako u firem s 10 až 99 zaměstnanci.

Tab. č. 8: Nárůst přidané hodnoty a průměrné mzdy za roky 2003-2010 v jednotlivých velikostních skupinách malých a středních firem (v %)

	Celkem	1 - 9	10 - 19	20 - 49	50 - 99	100 - 249
Přidaná hodnota	39,8%	37,4%	30,2%	33,4%	40,8%	50,5%
Průměrná mzda	45,2%	36,4%	41,7%	44,8%	49,4%	54,2%
Rozdíl v p.b.	-5,5 p.b.	+1,1 p.b.	-11,5 p.b.	-11,4 p.b.	-8,5 p.b.	-3,7 p.b.

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

4. Výkony, výkonová spotřeba a účetní přidaná hodnota v segmentu malých a středních firem

Výkonové charakteristiky segmentu malých a středních firem se co do podílů na firemním sektoru pohybovaly v letech 2003-2010 vesměs nad 50 procenty příslušných ukazatelů za firemní sektor ČR.

4.1 Výkony

• **Hodnota výkonů malých a středních firem se stoupla za roky 2003-2010 o 50,1 % a dosáhla téměř čtyř bilionů korun; dominantní přírůstek v letech 2003-2007**

Hodnota výkonů⁷ malých a středních firem v České republice dosahovala v roce 2010 téměř čtyř bilionů korun (3 961,5 mld. korun) a byla tak o polovinu vyšší než v roce 2003 (2 639,1 mld. korun). O více než polovinu stoupla u nejmenších firem (+53 %) a také u největších podniků tohoto segmentu. U firem s 50-99 zaměstnanými osobami vzrostla o 57,1 %, u firem velikostní skupiny 100-249 osob o 59,3 %. U zbylých velikostních skupin byl přírůstek produkce za období 2003-2010 nižší než průměr za celý segment (firmy skupiny 10-19 osob +38,3 % a skupiny 20-49 zaměstnaných osob +36,2 %).

Naprosto dominantní podíl na tomto přírůstku měl nárůst výkonů za roky 2003-2007.

• **Propad o 11,2 % v roce 2009, růst v roce 2010 jen mírný**

Dvojciferného meziročního růstu výkonů (produkce) dosahovaly malé a střední firmy v letech konjunktury, ale i v roce 2004 jejich produkce stoupla o 11,2 %. Krizový rok přinesl její výrazný propad o 11,2 %, ovšem už v roce 2010 došlo k růstu (+3,7 %), který však nebyl tak výrazný, jako v převážné většině období 2003-2010.

• **Výkony malých a středních firem tvořily více než polovinu výkonů celého firemního sektoru v ČR**

Podíl malých a středních firem na výkonech (produkci) firemního sektoru, tj. institucionálních sektorů 11 a 14 (nefinanční podniky a domácnosti), se během let 2003-2010 pohyboval v průměru na 53,7 %. Přitom spíše nižší byl v letech nejsilnější konjunktury, tj. 2006 (52 %) i 2007 (52,7 %). Znamená to, že velké firmy v ČR (tj. mimo segment malých a středních podniků) byly, co se produkce týká, v letech nesilnějších růstu české ekonomiky výkonnější.

Analogicky, za krize podíl malých a středních firem na výkonech v ekonomice mírně vzrostl – byla tak v této době spíše stabilizujícím prvkem, přestože i u nich došlo k prudkému propadu výkonů, jak je uvedeno výše.

• **Největší podíl na výkonech segmentu mají nejmenší firmy, a to 33,6 % v roce 2010**

Stejně jako u většiny předchozích charakteristik tohoto segmentu také u výkonů dominují jeho úhrnným hodnotám nejmenší firmy. Ty v roce 2010 vyprodukovaly zboží a služby za 1 323 mld. korun, což představovalo přes třetinu (33,6 %) celkových výkonů tohoto segmentu. Také za celou časovou řadu 2003-2010 zůstával jeho podíl stabilní (32 %) – opět s tím, že v letech konjunktury byl podíl nejmenších firem na celkových výkonech malých a středních firmy nižší než z krize (34,6 % v roce 2009). Dokládá to tedy, že za krize byly nejmenší firmy stabilizujícím prvkem, co se týká dosahovaných výkonů celého segmentu.

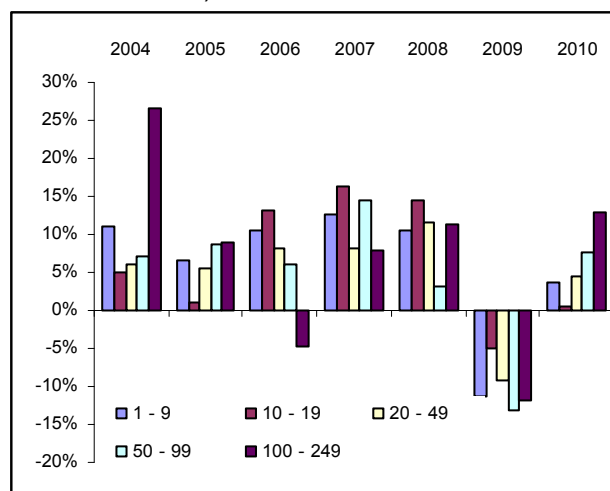
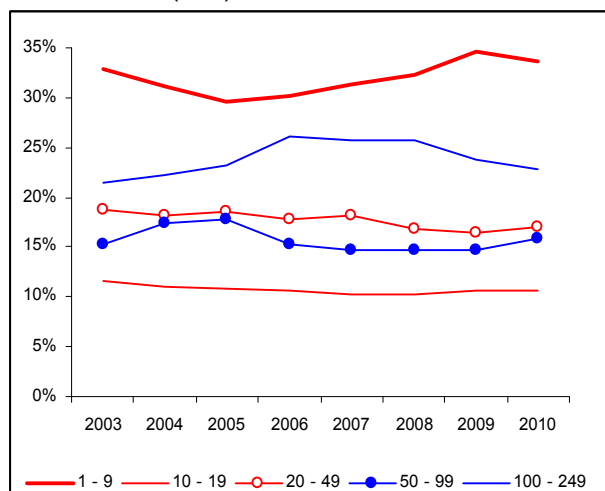
• **Propad výkonů největších firem segmentu byl za krize tak výrazný, že pokračoval i v roce 2010**

U největších firem zaměstnávajících 100-249 osob došlo za krize v roce 2009 k tak silnému propadu výkonů, že pokračoval i v roce 2010. V něm hodnota výkonů (901,9 mld. korun) nepřekonala krizový rok 2009 (906,1 mld. korun), kdy došlo k meziročnímu poklesu o 18 %. Byl to nejhlubší propad ze všech velikostních skupin malých a středních firem v ČR. Dvojciferné úbytky výkonů zaznamenaly i firmy zaměstnávající 20-49 osob (-13,2 %) i skupina 50-99 osob (-11,9 %).

Tento vývoj v letech 2008-2010 způsobil, že přírůstek výkonů v předchozí části sledovaného období (+77 %) byl během těchto let eliminován a výkonová spotřeba největších firem sledovaného segmentu (100-249 zaměstnáváných osob) stoupla za období 2003-2010 o 59,3 %.

⁷ Výkony zahrnují obchodní marži (rozdíl mezi tržbami za prodané zboží a náklady vynaloženými na prodané zboží), tržby za prodej vlastních výrobků a služeb, změnu stavu vnitropodnikových zásob vlastní výroby a aktivací.

http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zakladni_financni_ukazatele_metodika

Graf č. 16 Výkony malých a středních firem (y/y v %, velikostní skupiny malých a středních firem)**Graf č. 17 Podíly výkonů velikostních skupin na celkových výkonech malých a středních firem (v %)**

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

4.2. Výkonová spotřeba a účetní přidaná hodnota

- Přírůstek výkonové spotřeby za roky 2003-2010 větší než přírůstek výkonů; vyšší relativní přírůstek u větších firem**

Vzrůst výkonové spotřeby při výrobě produktů a služeb⁸ (spotřeba materiálu, energie a služby) malých a středních firem byl za období 2003-2010 vyšší (+54,6 %) než kolik činil přírůstek výkonů (50,1 %). Výkonová spotřeba tohoto segmentu činila v roce 2010 celkem 2 722,2 mld. korun, což bylo o téměř bilion více (961,1 mld. korun) než v roce 2003.

Významněji nad přírůstek o 54,6 % za celý segment stoupla v roce 2010 proti roku 2003 výkonová spotřeba nejmenších firem (+59,4 %), ale zejména u skupin velkých firem tohoto segmentu: u podniků zaměstnávajících 50-99 osob o 63,1 %, u skupiny 100-249 osob o 61,1 %. Tento stav korespondoval s proporcemi dynamiky u výkonů.

- Účetní přidaná hodnota se zvýšila podstatně méně (+41,2 %) než výkony nebo výkonová spotřeba; příznivější u nejmenších a největších firem**

Naopak účetní přidaná hodnota⁹ malých a středních firem stoupla za sledované období 2003-2010 pouze o 41,2 %, což bylo podstatně méně, než kolik činil přírůstek výkonů i výkonové spotřeby.

Zejména u účetní přidané hodnoty se projevil efekt velmi nepříznivého vývoje - resp. síly jejího poklesu - v letech 2008-2010: zatímco v první části sledovaného období, tj. 2003-2007 stoupla účetní přidaná hodnota malých a středních firem o 42,1 %, za celé období 2003-2010 méně, tj. o 41,2 %. Tento jev však nebyl patrný u nejmenších a největších firem sledovaného segmentu, přestože propad účetní přidané hodnoty u nejmenších firem v roce 2009 byl nejhlubší (grafy 18 a 19).

⁸ Výkonovou spotřebu tvoří spotřebované nákupy a služby. Spotřebované nákupy představují hodnotu nakoupeného a již spotřebovaného materiálu, energie a neskladovatelných dodávek (např. voda pro technologické účely, elektřina a voda k rozvodným účelům). Služby představují hodnotu nakoupených externích služeb (opravy a udržování, cestovné, přepravné, nájemné apod.), tj. výkonů od ostatních jednotek. http://vdb.czso.cz/vdbvo/mi/mi_ukazatel.jsp?kodukaz=112

⁹ Přidaná hodnota je u výrobního podniku daná rozdílem mezi výkony a výkonovou spotřebou. Pokud provozuje podnik nejen výrobní činnost ale i činnost obchodní, je přidaná hodnota definována jako rozdíl výkonů vč. obchodní marže a výkonové spotřeby. http://hons-ekonomie.wz.cz/hospodarsky_vysledek_theorie.pdf
Účetní přidaná hodnota představuje výkony vč. obchodní marže zmenšené o výkonovou spotřebu. Účetní přidaná hodnota je součtem těchto položek: obchodní marže (rozdíl mezi tržbami za prodej zboží a náklady vynaloženými na prodané zboží) + tržby z prodeje vlastních výrobků a služeb + změna stavu vnitropodnikových zásob vlastní výroby + aktivace - výkonová spotřeba. http://vdb.czso.cz/vdbvo/mi/mi_ukazatel.jsp?kodukaz=48

Hrubá přidaná hodnota (HPH) je definována jako hodnota veškerých nově vytvořených výrobků a služeb mínus hodnota veškerých výrobků a služeb spotřebovaných formou mezispotřeby. Odpisy fixních aktiv se nezohledňují. Hrubá přidaná hodnota je sestavena podle odvětví, která ji vytvořila. <http://apl.czso.cz/ode/tab/tec00004.htm>

- **Za krize se účetní přidaná hodnota snížila méně (-8,4 %) než výkony (-11,2 %)...**

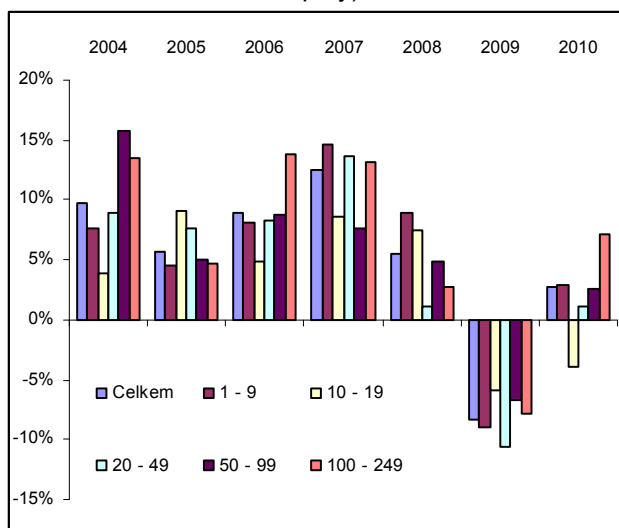
V roce 2009 se účetní přidaná hodnota malých a středních firem snížila o 8,4 %, což bylo podstatně méně, než kolik činil meziroční úbytek výkonů (-11,2 %) a výkonové spotřeby (-12,4 %). Lze to zřejmě přičíst skutečnosti, že ziskovost firem nebyla krizí postižena tolik - i vlivem silné redukce nákladů a ostatních opatření, které podniky v té době přijímaly -, jako výkonnostní parametry (produkce a mezipotřeba). Ty trpěly poklesem poptávky.

Ani mzdová složka, tvořící v zásadě spolu se zisky firem jejich přidanou hodnotu, nebyla ještě v roce 2009 výrazněji postižena krizí, protože firmy propouštěly především zaměstnance s nízkými příjmy, což se v úhrnu vyplácených mezd tolik neprojevovalo.

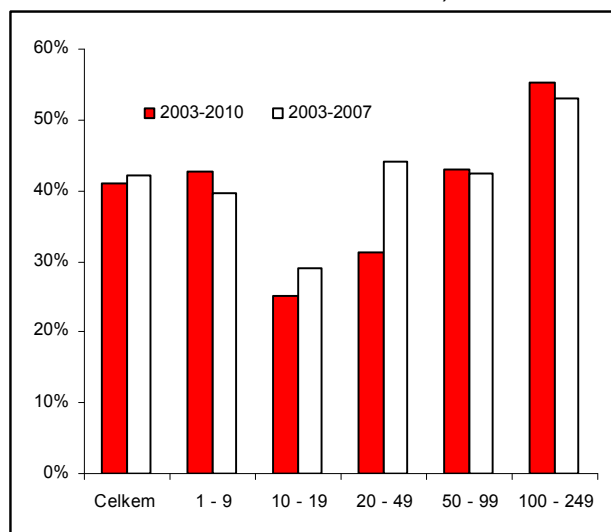
- **... tažena dolů poklesem u nejmenších firem (-9 %) skupiny 20-49 osob (-10,7 %)**

Pokles účetní přidané hodnoty za celý segment byl tažen dolů jejím snížením u nejmenších firem (-9 %) a také u skupiny firem zaměstnávající 20-49 osob (-10,7 %). U ostatních velikostních skupin byl pokles mírnější než v průměru za celý segment. Jedinou skupinou, kde ani v roce 2010 účetní přidaná hodnota meziročně nestoupla (-4 %) byla skupina s 10-19 zaměstnávajícími osobami (graf 18).

Graf č. 18 Dynamika účetní přidané hodnoty malých a středních firem (y/y v %, velikostní skupiny)

Graf č. 19 Přírůstky účetní přidané hodnoty (velikostní skupiny malých a středních firem; 2003-2010 a 2003-2007; v %)

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

- **Malé a střední firmy tvoří 57,2 % účetní přidané hodnoty firemního sektoru...**

Podíl malých a středních firem na účetní přidané hodnotě firemního sektoru České republiky je vyšší než podíly v případě výkonů a výkonové spotřeby. Rozdíl za období 2003-2010 podle průměrných ročních podílů účetní přidané hodnoty a ve srovnání s podíly v případě výkonů a výkonové spotřeby představoval několik procentních bodů. Znamená to, že velké firmy v ČR přidávají relativně méně přidané hodnoty než kolik je schopen přidat v příslušných relacích segment malých a středních firem.

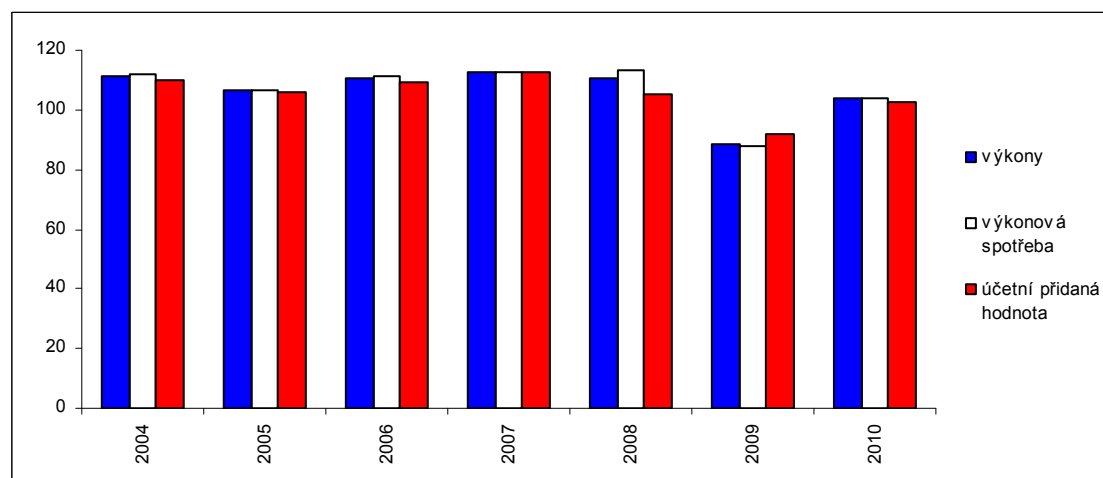
- **... a tento podíl je vyšší než u výkonů a výkonové spotřeby**

V průměru za sledované období se malé a střední firmy podílely na účetní přidané hodnotě firemního sektoru z 57,2 %, zatímco pokud jde o výkony jen z 53,7 % a u výkonové spotřeby ještě méně (z 52,1 %). Nejvyšší podíl účetní přidané hodnoty na její výši v celém firemním sektoru měly malé a střední firmy České republiky v roce 2008 (54,1 %), nejmenší v letech roce 2006 a 2007 (50,2 %, resp. 50,8 %). Může to však souviset s legislativními změnami od roku 2008, jejichž vlivem byla významně posílena právě složka zisků a mezd v segmentu malých a středních firem (vysoké paušály odečitatelných položek od základu daně, možnosti daňových odpočtů pro

manžele, aj.).

Graf č. 20: Tempa výkonnostních charakteristik malých a středních firem (index meziroční změny)

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

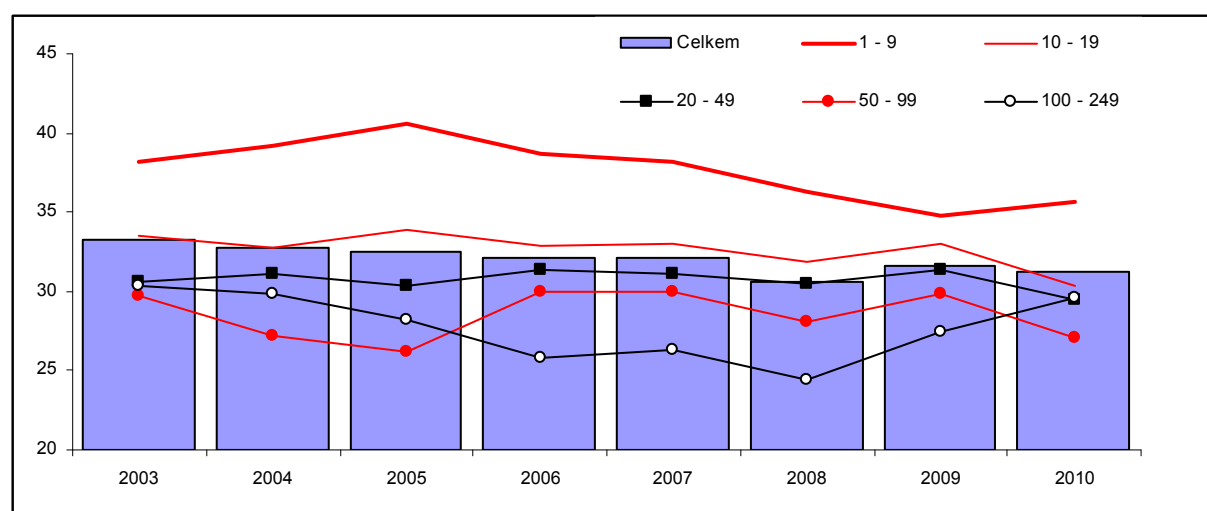
4.2.1 Podíl účetní přidané hodnoty na výkonech

- Podíl účetní přidané hodnoty na výkonech vyšší u malých a středních firem než celkově ve firemním sektoru**

Žádoucí vysoký podíl účetní přidané hodnoty na výkonech se u malých a středních firem v České republice pohyboval v období 2003-2010 zhruba kolem jedné třetiny. To představovalo významně vyšší podíl, než za firemní sektor České republiky jako celek.

Dalším průvodním jevem bylo v uvedeném období mírné snižování tohoto podílu do roku 2008 (až na 30,6 % z 33,3 %). V krizovém roce 2009 se podíl účetní přidané hodnoty na výkonech zvýšil na 31,6 % a v roce 2010 se na této hodnotě prakticky ustálil, resp. nepatrně klesl (31,3 %).

Graf č. 21: Podíly účetní přidané hodnoty na výkonech malých a středních firem (v %; velikostní skupiny podle počtu zaměstnanců)

Pramen: ČSÚ

- Podíl se však snižuje**

Ke snížení podílu účetní přidané hodnoty na výkonech došlo v období 2003-2010 (v koncovém roce proti počátečnímu) ve všech velikostních skupinách malých a středních firem, a to nejvíce ve skupině 10-19 zaměstnaných osob, kde se snížil o 3,2

p.b. na 30,3 %, ve skupině nejmenších firem pak o 2,6 p.b. na 35,6 %.

- **Krizový rok 2009 poměr přidaná hodnota/výkony zvýšil - příčinou zřejmě stlačená poptávka se snižováním zásob a poklesem výkonové spotřeby**

Nejvyšší podíl účetní přidané hodnoty na výkonech mají nejmenší firmy s 1-9 zaměstnanými osobami (graf 20). Lze však předpokládat, že u větších firem hraje vzhledem k průmyslovému charakteru jejich činnosti větší roli fakt, že výkonová spotřeba je zřejmě vyšší a „stlačuje“ tak podíl účetní přidané hodnoty na výkonech. Je to patrné zejména u skupiny největších firem tohoto segmentu, která však od roku 2008 sledovaný podíl dokáže zvyšovat.

Krizový rok 2009 vesměs tyto podíly u velikostních skupin zvýšil, s výjimkou nejmenších firem. Lze předpokládat, že v té době stlačená poptávka po zboží vedla i ke snižování zásob a tím poklesu výkonové spotřeby, což se však v dalším roce 2010 opět vlivem tržní situace změnilo.

4.3. Tržby

- **Tržby malých a středních firem stouply za rok 2003-2010 o 46 %, z toho v letech 2003-2007 o 43,7 % - téměř celý přírůstek tak připadá na předkonjunkturální a konjunkturální období**

Tržby za vlastní výkony a zboží¹⁰ malých a středních firem činily v roce 2010 celkem 6271,8 mld. korun. Na celkových tržbách firemního sektoru v ČR participovaly z 59,4 %. V ročním průměru (2003-2010) převýšil tento podíl tři pětiny (60,2 %). Nejvyšší úroveň dosáhl v roce 2003 (61,3 %), nejnižší pak v roce 2006 (59 %). Podíl malých a středních firem na tržbách firemního sektoru ČR je tak vyšší než jejich podíl na ostatních výkonostních charakteristikách.

Za roky 2003-2010 se tržby v celém segmentu zvýšily o 46 %, z toho v období 2003-2007 o 43,7 %. Téměř celý přírůstek tržeb v sledované časové řadě 2003-2010 tak připadá na předkonjunkturální a konjunkturální období. Pouze u nejmenších firem se tržby zvýšily výrazně i v letech 2008-2010, jak plyne z přírůstků za celou časovou řadu (+54 %) a období zahrnující konjunkturu (+39,1 %). Podobnou proporcí, i když s nižšími procentními přírůstky vykazala i další „malá“ skupina (10-19 zaměstnaných osob). U ostatních velikostních skupin byl přírůstek tržeb za období 2003-2007 nižší než za celou časovou řadu 2003-2010. Znamená to, že v letech 2008-2010 převažoval pokles tržeb u těchto skupin (více v tab. 8).

- **Nejmenší firmy se podílejí na tržbách méně než na účetní přidané hodnotě**

Nejmenší firmy dosahují nižšího podílu na tržbách segmentu malých a středních firem (34,2 % v roce 2010) než je jejich podíl na účetní přidané hodnotě (38,2 %), ale vyšší než na výkonech (33,6 %). Přesto i zde je tento více než třetinový podíl na tržbách v případě nejmenších firem výraznější ve srovnání se skupinou největších firem tohoto segmentu, zaměstnávajících 100-249 osob – ty se podílejí na tržbách celé segmentu malých a středních firem jen necelou pětinou (z 19,8 %).

- **Za krize klesly tržby (-9,9 %) více, než účetní přidaná hodnota (-8,4 %)...**

Pokles tržeb v roce 2009 byl mírně hlubší ve srovnání s poklesem účetní přidané hodnoty (-9,9 % proti -8,4 %). U nejmenších firem však tržby v krizovém roce fakticky stagnovaly (-0,7 %). Jejich propadem trpěly hlavně větší firmy segmentu malých a středních firem. Dvojciferný propad zaznamenaly všechny velikostní skupiny počínaje skupinou 20-49 zaměstnaných osob (-14,1 % proti roku 2008), ostatní zbylé velké skupiny -14,9 %, resp. -16,5 % (graf 23). Tyto propady ovlivnily i přírůstky za celé období 2003-2010 (tab. 8).

- **... a celý segment „držela“ nejmenší firmy**

Z vývoje je patrné, že i za krize „držela“ skupina nejmenších firem celý segment, pokud se vývoje tržeb týká. Kdyby i v ní došlo k většímu poklesu, promítlo by se to nepochybně vzhledem k váze nejmenším firem i v propadu za celý segment. I zde byl tedy vliv této skupiny spíše stabilizující.

¹⁰ Prodej vlastních výkonů, (tj. vlastních výrobků a služeb) představuje tržby za prodej vlastní hmotné a nehmotné produkce externím odběratelům. Prodej zboží představuje tržby za prodej obchodního zboží nakoupeného za účelem dalšího prodeje. Jedná se o realizované dodávky na základě vystavených faktur bez ohledu na to, zda ve sledovaném období došlo k jejich úhradě. Do tržeb za vlastní výkony a zboží se nezahrnují DPH a vnitropodnikové dodávky.

http://vdb.czso.cz/vdbvo/mi/mi_ukazatel.jsp?kodukaz=102&kodjaz=203&show_back=1

- **Naopak v roce 2010 tržby nejmenších firem jen stagnovaly** Jinak však tomu bylo v roce 2010 – nejmenší firmy jako jediná velikostní skupina v pokrizovém roce neudržely výši tržeb předchozího roku a vykázaly jejich mírný pokles, resp. stagnaci (-0,1 %). Výstup z krize u ostatních skupin byl přesvědčivý zejména u skupin 20-49 osob a 50-99 zaměstnaných osob, u nichž tržby stouply meziročně zhruba o desetinu (+10,2 %, resp. +9,4 %).

Tab. č. 8: Přírůstky tržeb za vlastní výkony a zboží v segmentu malých a středních firem (jednotlivé velikostní skupiny podle počtu zaměstnaných osob, koncový rok proti počátečnímu, v %)

	Celkem	1 - 9	10 - 19	20 - 49	50 - 99	100 - 249
2003-2010	46,0 %	54,0 %	41,3 %	32,7 %	51,0 %	45,3 %
2003-2007	43,7 %	39,1 %	27,9 %	39,8 %	53,8 %	57,0 %

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

4.4. Účetní přidaná hodnota a tržby na jeden subjekt v segmentu malých a středních firem

Poměrové ukazatele měřící účetní přidanou hodnotu vyprodukovanou jedním subjektem a také tržby připadající v průměru na jeden podnik segmentu malých a středních firem v ČR jsou ovlivňovány počtem subjektů v jednotlivých velikostních skupinách firem.

- **Na jednu firmu připadalo 1,163 mil. korun přidané hodnoty v roce 2010** V roce 2010 vytvořil jeden subjekt segmentu malých a středních firem celkem přes milion účetní přidané hodnoty (1,163 mil. korun) a stržil za své vlastní výkony a zboží téměř 6 mil. korun (5,884 mil. korun). Nejmenší firmy vzhledem ke svému počtu vykazovaly na jeden subjekt pouze necelý půl milion (463 tisíc korun) účetní přidané hodnoty, v případě tržeb pak 2,096 mil. korun.
- **Čím větší velikostní skupina, tím vyšší podíl účetní přidané hodnoty na jeden subjekt** Zajímavou skutečností je zvyšující se přírůstek účetní přidané hodnoty na jeden subjekt, sledujeme-li tento ukazatel v jednotlivých velikostních skupinách malých a středních firem za období 2003-2010. Zatímco u nejmenších firem (1-9 osob) stoupla za toto období účetní přidaná hodnota na jeden subjekt o 29,4 % a u firem zaměstnávajících 10-19 osob o 30 %, větší firmy zvýšily v tomto parametru výkonnost výrazněji: skupina zaměstnávající 20-49 osob o 34,1 %, skupina 50-99 o 39,3 % a největší skupina se 100-249 zaměstnáváných osob dokonce o 48,9 %. Údaje v absolutních hodnotách ukazuje tabulka 9.

Tab. č. 9: Účetní přidaná hodnota na jeden subjekt v segmentu malých a středních firem (v tis. korun; velikostní skupiny podle počtu zaměstnaných osob)

	Celkem	1 - 9	10 - 19	20 - 49	50 - 99	100 - 249
2003	903	358	4 438	11 533	28 928	66 636
2004	986	383	4 722	12 665	31 972	72 961
2005	1 068	411	5 076	13 385	33 515	74 062
2006	1 163	444	5 417	14 574	35 695	81 781
2007	1 268	493	5 864	16 285	37 598	88 994
2008	1 311	526	6 178	15 877	37 854	93 492
2009	1 150	457	5 807	15 096	37 960	92 060
2010	1 163	463	5 772	15 469	40 299	99 209

Pramen: ČSÚ

- **Po poklesu v roce 2009 nedošlo** V krizovém roce 2009 se výše účetní přidané hodnoty připadající na jeden subjekt snížila v celém segmentu poměrně významně, a to o 12,7 % a v roce 2010 ke

v roce 2010 ke zlepšení

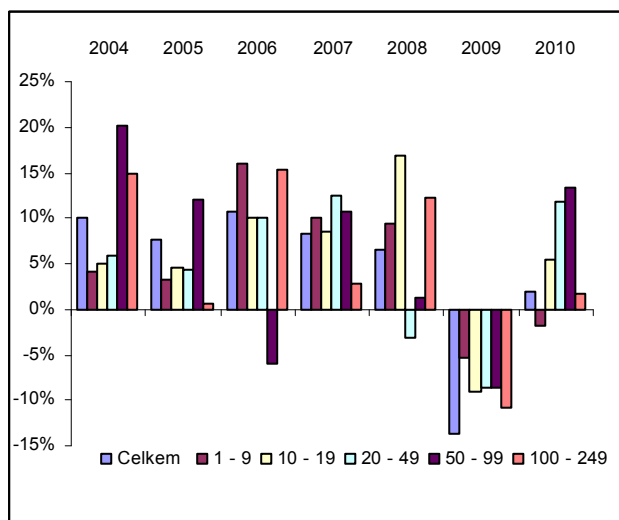
znatelnému oživení nedošlo (+1,1 %). Tento slabý přírůstek ostře kontrastuje s průměrem let 2004-2007, kdy účetní přidaná hodnota na zaměstnance rostla meziročně v průměru o 8,9 %, což zhruba odpovídalo přírůstku průměrné nominální měsíční mzdy. Dokládá také, že z propadu se daří vymaňovat jen stěží.

- **Poměr tržeb na jeden subjekt byla v roce 2009 dokonce ještě hlubší, než poměr účetní přidané hodnota na jeden subjekt; výsledkem roku 2010 však byl příznivější...**

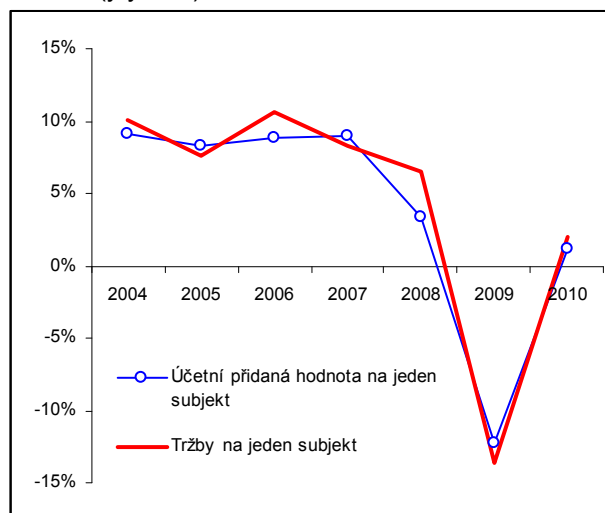
Pokles tržeb připadajících na jeden subjekt byl v krizovém roce 2009 dokonce ještě hlubší, než pokles účetní přidané hodnoty na jednu firmu segmentu malých a středních firem v ČR. Propadly se totiž o 13,7 %, ale výstup v roce 2010 byl příznivější (+2 % meziročně) než ve srovnatelném ukazateli u účetní přidané hodnoty (+1,1 %). Rovněž také nedošlo ke stejnému efektu jako u účetní hodnoty na jeden subjekt při srovnávání její výše v roce 2010 proti roku 2003 – nárůst se nezvětšoval v závislosti na velikostní skupině firem (podle počtu zaměstnáváných osob).

Za celý segment malých a středních firem se velikost tržeb na jednu firmu zvýšila v roce 2010 o třetinu (+33,1 %) proti roku 2003, v případě účetní přidané hodnoty pouze o 28,7 %.

Graf č. 22 Tržby na jeden subjekt (y/y v %, velikostní skupiny podle počtu zam. osob)

Graf č. 23 Vývoj účetní přidané hodnoty a tržeb na jeden subjekt u malých a středních firem (y/y v %)

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

- **... s výjimkou nejmenších firem**

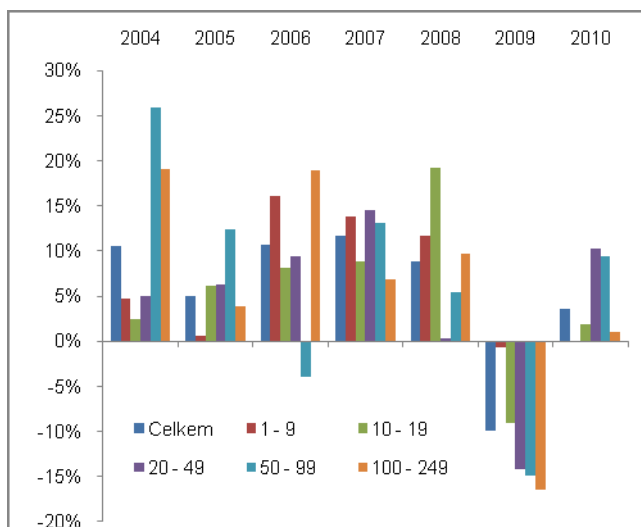
V roce 2010 byla skupina nejmenších firem jedinou v segmentu malých a středních firem, kde meziročně pokračovalo snižování tržeb na jeden subjekt. V ostatních velikostních skupinách již došlo k oživení. Znamená to, že nejmenší firmy se v tomto směru z krize v roce 2010 dosud nedostaly.

U přidané hodnoty tomu však tak nebylo a v přepočtu na jeden subjekt už u firem kategorie 1-9 zaměstnaných osob v roce 2010 došlo k přírůstku meziročně o 1,2 %.

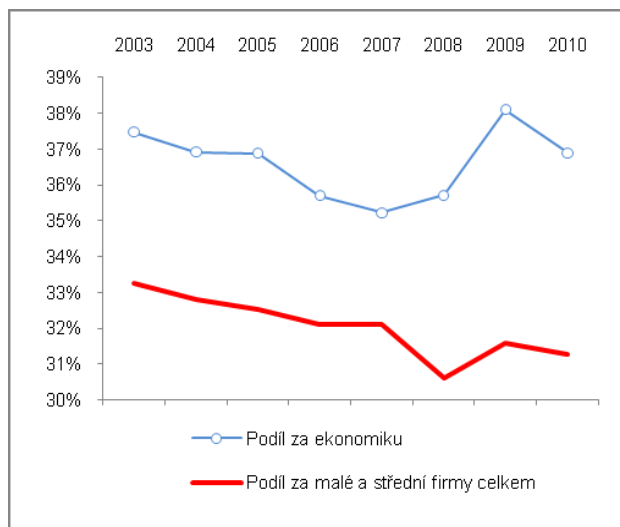
- **Srovnání s vývojem v celé ekonomice**

Porovnáme-li podíl účetní přidané hodnoty na jeden subjekt v segmentu malých a středních firem s přibližným ekvivalentem za celou ekonomiku - ve hrubém srovnání, protože kategorie hrubé přidané hodnoty v národním účetnictví není totožná s účetní přidanou hodnotou (viz metodická východiska v úvodu analýzy) - je patrné, že za ekonomiku je podíl vyšší. Korektněji srovnatelná je však dynamika a z té vyplývá, že při snižujícím se podílu přidané hodnoty v segmentu malých a středních firem i za ekonomiku jako celek v letech 2003-2007 došlo v roce 2008 k vývoji odlišnému - podíl se u malých a středních firem snížil, zatímco za ekonomiku stoupl (graf 23). V dalších letech již byla dynamika opět srovnatelná. Lze předpokládat, že rok 2008 byl ovlivněn přijatou legislativou (viz výše).

Graf č. 24 Vývoj tržeb (y/y v %, velikostní skupiny podle počtu zaměstnaných osob)

Graf č. 25 Vývoj podílu přidané hodnoty na produkci (výkonech) (y/y v %)

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

5. Investice a míra investic

- **Investiční poddimenzovanost projektů z veřejných zdrojů zvyšovala podíl malých a středních firem**

Hodnota pořízeného dlouhodobého hmotného majetku (investic) v segmentu malých a středních firem činila v roce 2010 celkem 312,496 mld. korun, což bylo 62,8 % celkových investic firemního sektoru České republiky. Podíl v tomto roce, blížíci se dvěma třetinám investic firemního sektoru celkem, byl zároveň nejvyšší v časové řadě 2003-2010. Příčinou byla investiční poddimenzovanost u projektů financovaných z veřejných zdrojů. Naopak jen málo přes polovinu celkových investic firemního sektoru ČR tvořily investice malých a středních firem v roce 2003 (51,5 %).

- **Za pouhých sedm let stouply investice o dvě třetiny**

Nárůst investic za období 2003-2010 byl procentuálně nejvyšší ze všech výkonných i ostatních parametrů malých a středních firem, které jsou sledovány v této analýze. V roce 2010 byla hodnota pořízeného hmotného majetku o téměř dvě třetiny (o 127 mld. korun vyšší než v roce 2003 (185,5 mld. korun).

- **Polovina investic celého segmentu v roce 2010 byly investice nejmenších firem,...**

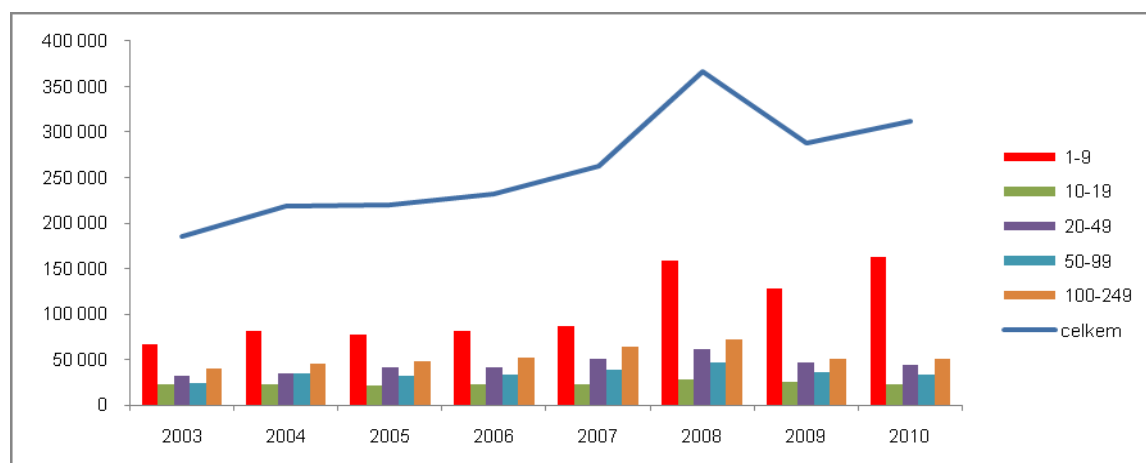
Více než polovinou, tj. 51,9 %, se na úhrnné hodnotě investice malých a středních firem podílejí nejmenší firmy, které v roce 2010 investovaly do hmotného majetku 162,1 mld. korun. Ještě v roce 2003 však na celkových investicích segmentu participovaly jen zhruba třetinou (z 35,9 %) a ještě menší byl jejich podíl v letech konjunktury (35 % v roce 2006 a 32 % v roce 2007).

- **... zatímco v roce 2003 participovaly tyto firmy pouze třetinou; stimulační opatření byla úspěšná**

Explozivní nárůst investic nejmenších firem však nastal v roce 2008 v souvislosti s „balíčkem“ opatření směřujících k podpoře firem. Byla zavedena rovná daň z příjmu (15% daň ze superhrubé mzdy), korporátní daň snížena o pět procentních bodů na 19 % (v řadě případů se ale zvýšil základ daně, takže efekt tohoto opatření se snížil).

Zavedeny byly i nové ekologické daně a určen strop pro placení sociálního a zdravotního pojištění, což zvýhodnilo osoby s vysokými příjmy. Firmy získaly možnost odepisovat neprodané zásoby nebo si dát do nákladů podniku např. platbu za přechodné ubytování zaměstnanců. Pro některé ekonomické aktivity však tato reforma znamenala problémy – např. developerům se zpřísnily podmínky, za jakých si mohli půjčit od bank (nutnost mít více vlastních zdrojů než předtím), negativně pociťovali i zastropování úrokových sazeb. Factoringové firmy byly nuceny zvýšit vlastní kapitál. Sjednocení doby leasingu (na pět let) a daňových odpisů zasáhlo negativně leasingové firmy, pro podnikatele už nebylo už tak výhodné pořizovat si např. auta na leasing kvůli úspoře daní.

Graf č. 26: Pořízení dlouhodobého hmotného majetku (fixní investice) v segmentu malých a středních firem (v mil. korun)

Pramen: ČSÚ

- **Vrchol investiční vlny v roce 2008 díky**

Graf 26 zobrazující výši fixních investic v jednotlivých letech sledovaného období také ukazuje, že po jejich meziročním snížení v krizovém roce 2009 (288,2 mld. korun) již v roce 2010 investiční aktivita opět ožila (312,5 mld. korun). Nainvestované

nejmenším firmám...

prostředky sice nedosáhly rekordní úrovně roku 2008 (366,9 mld. korun), ale byly vyšší než v roce 2007 (266,4 mld. korun). Vývojová křivka celkových fixních investic malých a středních firem je daná křivkou fixních investic v nejmenších firmách zaměstnávajících 1-9 osob.

Tab. č. 10: Meziroční tempo růstu pořízení hmotného majetku malých a středních firem (fixní investice) (y/y v %)

	Celkem	1 - 9	10 - 19	20 - 49	50 - 99	100 - 249
2005	0,3%	-5,4%	-3,0%	16,6%	-6,7%	4,9%
2006	5,4%	5,0%	4,1%	1,5%	4,9%	10,4%
2007	13,2%	7,3%	1,1%	20,8%	13,4%	21,5%
2008	39,8%	82,6%	23,2%	22,5%	22,3%	11,7%
2009	-21,5%	-19,2%	-8,6%	-23,9%	-23,2%	-28,3%
2010	8,4%	26,2%	-11,3%	-6,6%	-6,8%	-1,8%

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

- **... které i poté mohutně investovaly do vozových parků**

Lze předpokládat, že enormní meziroční nárůsty hmotného majetku nejmenších firem souvisely mj. i s pořizováním vozového parku. Protikrizová opatření tehdy dále posílila další legislativou možnosti nákupů zejména osobních aut pro podnikatele – ti využívali možnosti odpočtů daně z přidané hodnoty a také zrychlených odpisů (hmotný majetek pořízený prostřednictvím finančního leasingu bylo možné odepsat již během dvou let). Novela platila od druhé poloviny července 2009 a vztahovala se na majetek pořízený od ledna 2009 do poloviny roku 2010. To velmi významně dynamizovalo prodeje zejména osobních aut podnikatelům.

- **Fixní investice nejmenších firem vzrostly v roce 2010 proti roku 2003 o 144 % a byly vyšší než za ostatní skupiny dohromady**

Extrémní pozitivní změna investovaných peněz při srovnání let 2003 a 2010 je patrná zejména u nejmenších firem, kde byly koncem sledovaného období v roce 2010 fixní investice o 143,8 % vyšší (162,1 mld. korun) než v roce 2003 (66,5 mld. korun). Naopak druhá nejmenší skupina co do počtu zaměstnávajících (10-19 osob) investice dokonce nepatrně snížila o 0,3 % na 22,8 mld. korun, což byla zhruba stejná výše jako v každém roce sledovaného období (nejvíce v roce 2008, tj. 28,1 mld. korun). Investice dalších dvou velikostních skupin vzrostly za uvedené období o více než třetinu (na 43,6 a 33,6 mld. korun), největší skupina segmentu malých a středních firem pak o čtvrtinu na 50,4 mld. korun.

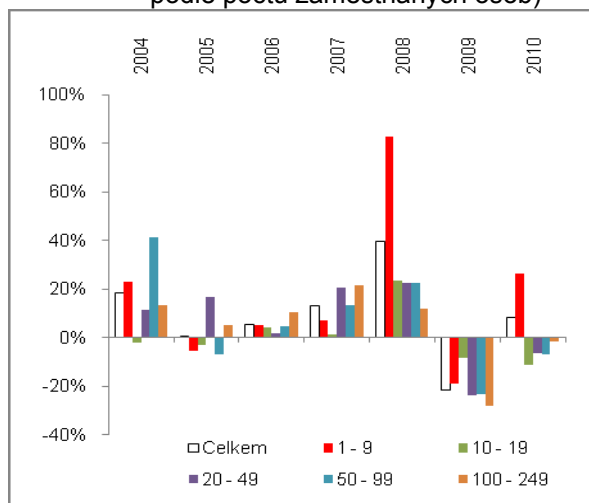
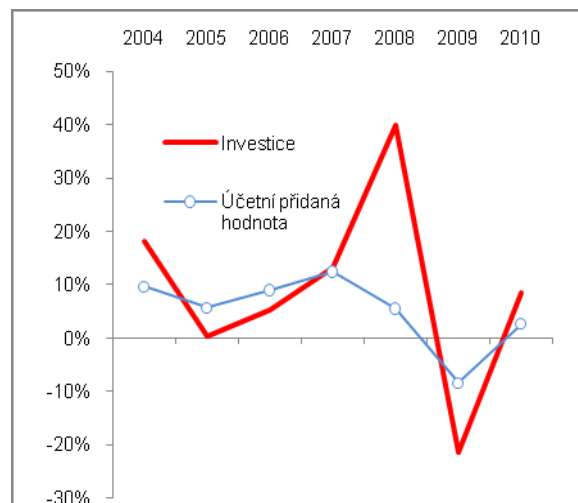
- **Za krize utrpěl segment investiční pasivitou více než ekonomika jako celek – investice klesly o 21,5 %, tj. o 78,7 mld. korun**

Krize postihla nejvíce malé a střední firmy právě ve sféře investic. Celý segment investoval v roce 2009 proti roku 2008 méně o 21,5 %, tj. o 78,7 mld. korun, především vlivem poklesů investic jeho velikostně větších firem. U třech velikostně největších skupin segmentu se velikost investovaných peněz snížila meziročně vesměs o zhruba čtvrtinu (tj. dohromady o 48,3 mld. korun, u nejmenších o pětinu (-19,6 %, tj. -30,5 mld. korun).

Pokles investic malých a středních firem byl za krize hlubší než jejich pokles za ekonomiku jako celek.

- **Po krizi rostly investice meziročně jen u nejmenších firem**

V pokrizovém roce 2010 stouply investice meziročně jen nejmenších firem. U ostatních velikostních skupin dále klesaly, i když menší měrou než za krize. Další prohloubení meziročního poklesu zaznamenala jen velikostní skupina 10-19 zaměstnaných osob (více v tabulce 10).

Graf č. 27 Vývoj investic (y/y v %, pořízení dlouhodobého majetku, velikostní skupiny podle počtu zaměstnaných osob)**Graf č. 28 Investice a účetní přidaná hodnota (y/y v %)**

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

- **Míra investic nižší než v ekonomice jako celku**

Míra investic v segmentu malých a středních firem - konstruovaná jako podíl pořízeného dlouhodobého hmotného majetku a účetní přidané hodnoty - byla v každém roce období 2003-2010 nižší než míra investic za českou ekonomiku jako celek¹¹.

- **Silná míra investic nejmenších firem od roku 2008 souvisela s podpůrnou legislativou**

Od roku 2008 je patrná silná míra investic nejmenších firem (vysvětlení výše), která dosáhla vrcholu v roce 2010. Naopak u ostatních velikostních skupin segmentu malých a středních firem po vzepětí míry investic v roce 2008 už v dalších dvou letech došlo k jejímu snižování.

Obecně platí, že vysoká míra investic je zpravidla na národohospodářské úrovni spjata s nižším stupněm ekonomické vyspělosti vývoje zemí, což lze zřejmě zobecnit i na menší subjekty.¹²

Tab. č. 11: Míra investic (v %, velikostní skupiny podle počtu zaměstnaných osob, 2003-2010)

	Celkem	1-9	10-19	20-49	50-99	100-249
2003	21,1%	20,0%	22,4%	20,7%	20,4%	23,4%
2004	22,8%	22,8%	21,1%	21,2%	25,0%	23,4%
2005	21,6%	20,7%	18,8%	23,0%	22,1%	23,4%
2006	20,9%	20,1%	18,6%	21,5%	21,3%	22,7%
2007	21,0%	18,8%	17,3%	22,9%	22,5%	24,4%
2008	27,9%	31,4%	19,9%	27,8%	26,2%	26,5%
2009	23,9%	27,9%	19,3%	23,6%	21,6%	20,6%
2010	25,2%	34,2%	17,9%	21,8%	19,6%	18,9%
Průměr	23,0%	24,5%	19,4%	22,8%	22,4%	22,9%

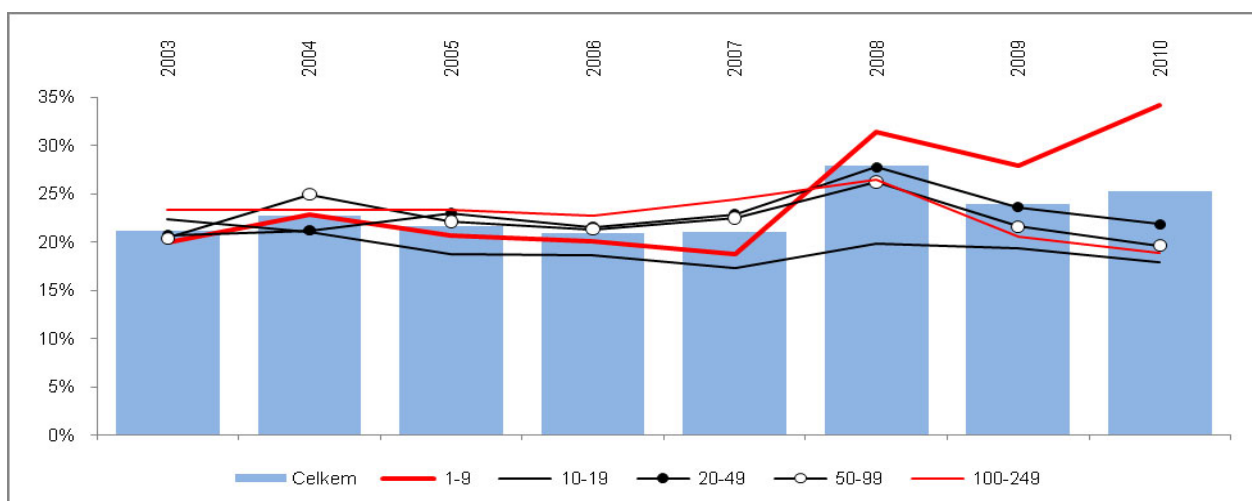
Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

¹¹ Podíl tvorby hrubého fixního kapitálu a hrubé přidané hodnoty.

¹² Více ve studii Dubská, D. *Investice a ekonomický růst: Kam se ztrácí efekt vysoké míry investic v ČR?*. Praha. Český statistický úřad., 2006, s. 18-41. <http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/publ/1135-06->

Graf č. 29: Vývoj míry investic (2003-2010, velikostní skupiny podle počtu zaměstnaných osob)

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

6. Produktivita práce

Vzhledem k váze, kterou má segment malých a středních firem v české ekonomice i firemním sektoru podle velikostních i výkonnostních charakteristik, je nutné také zjistit, jak produktivně zachází s výrobními faktory. Následující rozbor se zaměřuje na produktivitu práce, a to podle tržeb a účetní přidané hodnoty.

6.1. Produktivita práce podle tržeb na zaměstnanou osobu

- V průměru za roky 2003-2010 připadalo na jednu zaměstnanou osobu 2,138 mil. korun tržeb; přes vysoký procentní růst u nejmenších firem zůstává u ní produktivita slabá**

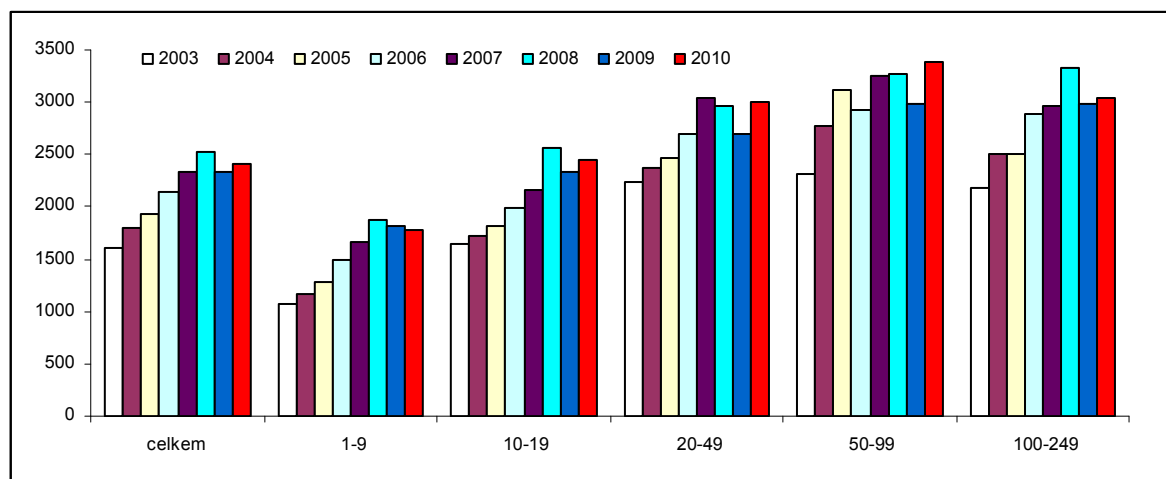
Tržby na jednu osobu zaměstnanou v segmentu malých a středních firem v ČR narostly za období 2003-2010 o 811 tis. korun na 2,419 mil. korun. V průměru za toto období byla takto zjištěná produktivita práce v malých a středních firmách na úrovni 2,138 mil. korun (nad tento průměr se však dostala až v roce 2007). Lišila se však významně co do úrovně v jednotlivých velikostních skupinách tohoto segmentu.

Po neustálém růstu v letech 2003-2008 v krizovém roce 2009 produktivita práce poklesla, což by mohlo být na první pohled nahlíženo s podivem vzhledem ke ztrátě pracovních míst za krize. Uvědomme si však - jak nakonec plyne z rozborů v předchozích kapitolách -, že je to právě skupina nejmenších firem, která v obdobích ekonomické „nepohody“ vstřebává v České republice pracovníky uvolňované ze zaměstnaneckého poměru u větších firem.

- Nejmenší firmy dominují segmentu v mnoha parametrech, nikoli však v produktivitě práce**

Relativně nízká byla produktivita práce u nejmenších firem – v roce 2010 zde připadalo na jednu zaměstnanou osobu pouze 1,778 mil. korun tržeb. Podstatně vyšší produktivitu práce měřenou výší tržeb na zaměstnanou osobu vykazovaly po celé sledované období větší firmy rozebíraného segmentu – ve firmách velikostních skupin od 20 zaměstnaných osob výše přesahovaly v roce 2010 tržby na zaměstnanou osobu tři miliony korun (graf 29).

Graf č. 30: Tržby na jednu zaměstnanou osobu (v tis. korun, velikostní skupiny podle počtu zaměstnaných osob, 2003-2010)

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

- Nejproduktivnější podle tržeb je velikostní skupina zaměstnávající 50-99 osob s 3,39 mil. korun na osobu**

Produktivita práce podle tržeb na zaměstnanou osobu dosahovala u větších firem v průměru za roky 2003-2010 u velikostní skupiny 20-49 zaměstnaných osob 2,684 mil. korun ročně, u skupiny 50-99 osob 3 mil. korun a u největších firem zaměstnávajících 100-249 osob 2,796 mil. korun.

Totéž pořadí bylo patrné i v roce 2010 – nejnižší produktivitu práce podle tržeb

v roce 2010 a
v letech 2003-2010
3 mil. korun
v průměru ročně...

zaznamenaly nejmenší firmy (1,778 mil. korun), skupina 10-19 zaměstnaných osob (2,453 mil. korun) a skupina 20-49 osob (3,002 mil. korun), nejvyšší produktivitu pak skupina 50-99 (3,390 mil. korun). Ve velikostně největší skupině 100-249 osob byla produktivita 2,796 mil. korun tržeb na jednu zaměstnanou osobu.

• ... a s nejmenší
zasažeností v krizi
roku 2009

Nejvyšší produktivitu práce tak zaznamenává skupina 50-99. Bylo tomu tak v každém roce sledovaného období a v jeho závěru pak hrála roli skutečnost, že v krizovém roce 2009 v této skupině neklesla produktivita práce podle tržeb tolik, jako v ostatních velikostně větších skupinách celého segmentu.

• Proti roku 2003
se produktivita
zvýšila o 50 %, u
nejmenších firem o
65 %

V procentním vyjádření stoupla produktivita práce za roky 2003-2010 v segmentu malých a středních firem o 50 %, více u nejmenších firem (65 %). Veškerý růst se však odehrál – podobně jako u dalších charakteristik segmentu malých a středních firem v období 2003-2007, kdy produktivita práce vzrostla o 45,6 %, opět nejvíce u malých firem (54,1 %).

• Krizový pokles
produktivity
nejmenších firem
pokračoval i v roce
2010...

Dochází zde však k zajímavému jevu vyplývajícímu opět z váhy nejmenší skupiny segmentu malých a středních firem. V něm produktivita práce podle tržeb v roce 2010 dále poklesla a strhla tak do nižšího tempa růstu celý segment, přestože v ostatních velikostních skupinách již produktivita práce podle tržeb rostla a některých dokonce dvojciferným tempem (20-49 osob +11,6 %, 50-99 osob +13,9 %), jak ukazuje tabulka 12.

• ... poté, co
v roce 2009 se
produktivita práce
podle tržeb snížila u
nejmenších firem
jen nepatrně proti
ostatních
velikostním
skupinám

Krizový rok 2009 však znamenal pro nejmenší skupinu nižší propad produktivity práce ve srovnání s ostatními velikostními skupinami (tab. 12). Zatímco u větších firem segmentu byl pokles produktivity vyvolán především propadem tržeb - u skupiny 100-249 zaměstnaných osob dokonce o 16,5 % -, u nejmenších bylo relativně mírnější snížení produktivity práce ovlivněno i vývojem počtu zaměstnaných osob, který dokonce vzrostl (o 20 tis. osob). Přitom pokles tržeb byl ve srovnání s ostatními velikostními skupinami u nejmenších firem jen nepatrný (-0,7 %) a také tato skutečnost ovlivnila, že pokles produktivity práce v roce 2009 proti roku 2008 byl u nejmenších firem jen velmi mírný.

• Celkově se
za krize snížila
produktivita práce
celého segmentu o
7,9 %; v průměru
ročně za sledované
období stoupala o
5,4 %

V průměru za sledované období rostla produktivita práce podle tržeb v průměru ročně o 5,4 %. Opět se projevilo výrazný rozdíl ve vývoji let 2003-2007, kdy produktivita stoupla dokonce o 7,9 % a na druhé straně období 2008-2010, kdy došlo celkově za segment k jejímu poklesu.

Růstu za celý segment bylo dosaženo především vlivem vývoje produktivity nejmenších firem, která rostla nadprůměrně (+6,6 %, resp. +9,2 %) a podprůměrně u největších firem sledovaného segmentu (+4,6 %, resp. +6,6 %) a také u skupiny 20-49 zaměstnaných osob (+4 %, resp. +6,4 %).

Tab. č. 12: Meziroční přírůstky/úbytky produktivity práce podle tržeb na zaměstnanou osobu (v %, velikostní skupiny podle počtu zaměstnaných osob)

	Celkem	1-9	10-19	20-49	50-99	100-249
2004	11,6%	8,3%	4,7%	5,9%	20,6%	14,7%
2005	7,9%	9,1%	5,0%	3,8%	11,8%	0,4%
2006	10,5%	16,9%	9,7%	9,8%	-5,8%	15,3%
2007	9,4%	11,6%	8,6%	12,6%	10,9%	2,3%
2008	8,1%	12,1%	18,5%	-2,9%	0,5%	12,2%
2009	-7,9%	-2,4%	-8,5%	-9,1%	-8,8%	-10,4%
2010	3,7%	-2,3%	5,0%	11,6%	13,9%	2,0%
Průměr	5,4 %	6,6 %	5,4 %	4,0 %	5,4 %	4,6 %

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

6.2. Produktivita práce podle účetní přidané hodnoty na jednu zaměstnanou osobu

- Jedna zaměstnaná osoba vyprodukuje 429 tis. korun účetní přidané hodnoty**

Produktivita práce podle docílené účetní přidané hodnoty na jednu zaměstnanou osobu je v absolutním vyjádření logicky nižší než v případě produktivity z tržeb (vzhledem k rozdílným objemům v čitateli příslušného zlomku). V průměru za roky 2003-2010 byla oproti produktivitě z tržeb jen asi pětinová (0,429 mil. korun účetní přidané hodnoty na zaměstnanou osobu, za roky 2003-20007 pak 0,398 mil. korun).
- Čím větší firma, tím vyšší produktivita práce**

Při pohledu na jednotlivé velikostní skupiny se ukazuje, že výše produktivity práce je úměrná velikosti skupiny – čím větší firma, tím vyšší produktivita, jak se ukazuje prakticky ve všech letech sledovaného období. Proto i v průměru za roky 2003-2010 je patrná nejnižší produktivita práce podle účetní přidané hodnoty na zaměstnanou osobu u nejmenších firem (0,355 mil. korun). Následuje skupina 10-19 zaměstnaných osob (0,396 mil. korun), skupina 20-49 osob (0,484 mil. korun), skupina 50-99 osob (0,514 mil. korun) a největší skupina zaměstnávající 100-249 osob (0,548 mil. korun).
- Pokles produktivity v krizi nejhlubší u nejmenších firem**

V krizovém roce 2009 poklesla produktivita práce podle účetní přidané hodnoty nejvíce u nejmenších firem (tab. 13), a to o více než desetinu (-10,5 %). Jen skupina, zaměstnávající 50-99 osob, si udržela stejnou produktivitu jako v roce 2008 a relativně velmi nízký byl i pokles produktivity největších firem tohoto segmentu (100-249 osob s -1,1 %).
- Oproti tempu produktivity práce měřené podle tržeb je její tempo podle účetní přidané hodnoty pomalejší, což není příznivé**

Jako nepříznivou okolnost však lze hodnotit, že tempo růstu produktivity práce měřené účetní přidanou hodnotou na zaměstnanou osobu (tab. 13) je celkem za segment nižší než v propočtu podle tržeb. Znamená to, že celý segment malých a středních firem není příliš úspěšný v žádoucím posunu svých aktivit směrem k vytváření co nejvyšší přidané hodnoty - resp. alespoň ve výraznějším trendovém směřování -, která je rysem vyspělosti ekonomik (vyšší podíl výrobků s vyšší přidanou hodnotou).

Výjimkou není ani skupina nejmenších firem - růst produktivity podle tržeb v průměru za 2003-2010 +6,6 %, podle přidané hodnoty +5,7 % -, kde lze vzhledem z výše uvedených rozborů týkajících se zaměstnanosti a počtu subjektů vyvodit, že se jedná o skupinu s výrazným akcentem na aktivity ve službách, kde by měl být významnější podíl přidané hodnoty na docilovaných výstupech.

Tab. č. 13: Meziroční přírůstky/úbytky produktivity práce podle tržeb na zaměstnanou osobu (v %, velikostní skupiny podle počtu zaměstnaných osob)

	Celkem	1-9	10-19	20-49	50-99	100-249
2004	10,7%	11,3%	6,2%	9,7%	10,8%	9,4%
2005	8,6%	13,5%	7,9%	5,0%	4,5%	1,4%
2006	8,8%	8,9%	6,4%	8,6%	6,6%	10,3%
2007	10,2%	12,5%	8,3%	11,8%	5,6%	8,3%
2008	4,8%	9,4%	6,8%	-2,2%	-0,2%	5,0%
2009	-6,3%	-10,5%	-5,3%	-5,4%	0,0%	-1,1%
2010	2,9%	0,7%	-1,1%	2,4%	6,8%	8,2%
Průměr	4,9%	5,7%	3,7%	3,8%	4,3%	5,2%

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

7. Pozice a výsledky malých a středních firem v kontextu firemního sektoru ČR

- Firemní sektor ČR tvoří z 99,9 % malé a střední firmy**

Není překvapující, že segment malých a středních firem se podílí drtivou většinou na počtu všech podniků ve firemní sféře České republiky. Tu v této analýze tvoří nefinanční podniky (institucionální sektor 11) a podnikatelé z řad domácností (institucionální sektor 14). Podíl malých a středních firem na celkovém počtu podniků firemní sféry činil za roky 2003-2010 každý rok v průměru 99,9 % (v letech 2005-2008 pak 99,8 %) a jeho síla plyne z logiky věci (největších firem v ekonomice je relativně malý počet).
- Práci v malých a středních firmách nacházelo sedm desetin všech zaměstnaných osob firemního sektoru ČR**

Segment malých a středních firem zaměstnával ve sledovaném období v průměru ročně 69,2 % všech zaměstnaných osob ve firemním sektoru ČR a na celkové zaměstnanosti v ekonomice se podílel z více než poloviny. Zatímco do roku 2008 podíl zaměstnaných osob v tomto segmentu plynule klesal (ze 70,1 % v roce 2003 na 68 %), v krizovém roce 2009 došlo k významnému navýšení o dva procentní body na 70 %. V pokrizovém roce 2010 podíl zaměstnaných v malých a středních firmách dále stoupal.
- „Únik“ do podnikání charakteristickým rysem českého trhu práce v obdobích, kdy se ekonomice nedaří**

Lze to vysvětlit specifickými přesuny na trhu práce České republiky, kdy pracovníci nuceni opustit své pracovní pozice (zaměstnanecké pracovní poměry) v dobách, kdy firmy propouštějí, si zakládají či oživují své živnostenské listy (stávají se sebezaměstnávajícími). Z velké míry tak jde o jev, který lze nazvat pouhým „únikem“ do podnikání.

K vyslovení tohoto závěru opravňují tři skutečnosti: za prvé, účetní přidaná hodnota i tržby v roce 2009 meziročně výrazně klesly (-8,4 %, resp. -9,9 %), a to podstatně více, než kolik činilo snížení počtu zaměstnaných osob (-2,2 %). Za druhé tuto hypotézu podporuje fakt, že snížení počtu zaměstnaných osob se netýkalo nejmenších firem – u nich naopak v krizovém roce 2009 tyto počty stouply. (+1,7 %, což představovalo přírůstek zhruba 20 tis. osob). Za třetí pak tento specifický jev, tj. „nasávání“ pracovníků skupinou nejmenších firem, potvrzuje i dynamika z počátku konjunktury, kdy v roce počty zaměstnaných osob nejmenších firem každoročně klesaly (v roce 2008 dokonce o 7,8 %), což indikovalo, že v české ekonomice vytvářejí pracovní místa větší a velké firmy (v samotném sledovaném segmentu v těchto letech také narůstaly počty zaměstnaných ve velikostních skupinách 50-99 a 100-249 osob).
- Zaměstnanců malých a středních firem asi 62 % celkového počtu ve firemním sektoru**

Podobný vývoj jako u celkové zaměstnanosti malých a středních firem lze pozorovat u počtů samotných zaměstnanců. Ty - podle průměrného evidenčního počtu zaměstnanců - činily za období 2003-2010 v průměru ročně 61,7 % celkového počtu zaměstnanců ve firemním sektoru. Jde tedy menší podíl než u počtů zaměstnaných osob (příčinou je váha „ne-zaměstnanců“¹³ v segmentu malých a středních firem).

Přitom nejmenší firmy také propouštěly zaměstnance (-1,3 %), resp. zčásti s nimi vyjednaly přechod na smluvní, nikoli zaměstnanecký vztah („švarcsystém“). Tento vývoj tedy také dokládá tezi o „úniku“ do podnikání.
- Průměrná mzda zhruba o desetinu nižší než mzda v celém firemním sektoru**

Vyplacené mzdové prostředky (bez ostatních osobních nákladů) i osobní náklady tvořily za sledované období v průměru 56,5 %, resp. 57 % těchto objemů za celý firemní sektor v ČR.

Z výše uvedené skutečnosti, že podíly na zaměstnanosti jsou u segmentu malých a středních firem vyšší než podíly na mzdách, je možné dovodit, že průměrná mzda v tomto segmentu je nižší než průměrná mzda za firemní sektor (i za ekonomiku jako

¹³ Kromě OSVČ (tj. fyzických osob s IČ) jde také pracující majitele obchodních společností (v.o.s, k.s. a s.r.o.), kteří nejsou ke společnosti v pracovním poměru a pro které je práce ve firmě jejich hlavní činností, dále spolupracující členové domácnosti a skupina zaměstnanců, pracujících na dohody o provedení práce a dohody o pracovní činnosti.

celek). Za roky 2003-2010 byla na úrovni 91,6 % průměrné mzdy firemního sektoru. Nejnižší rozdíl mezi nimi byl v 2003 (92,2 %), nejvyšší v roce 2009 (90,7 %). Roli může hrát skutečnost, že v největších firmách české ekonomiky – vlastněných značnou měrou zahraničním kapitálem, např. telekomunikace, automobilový průmysl, aj., jsou průměrné mzdy vyšší než v malých a středních firmách. Stejně tak je tomu např. u největších firem s dominancí ve svém odvětví, kde zahraniční kapitál nepřevažuje.

- **Produktivita nižší než za celý firemní sektor**

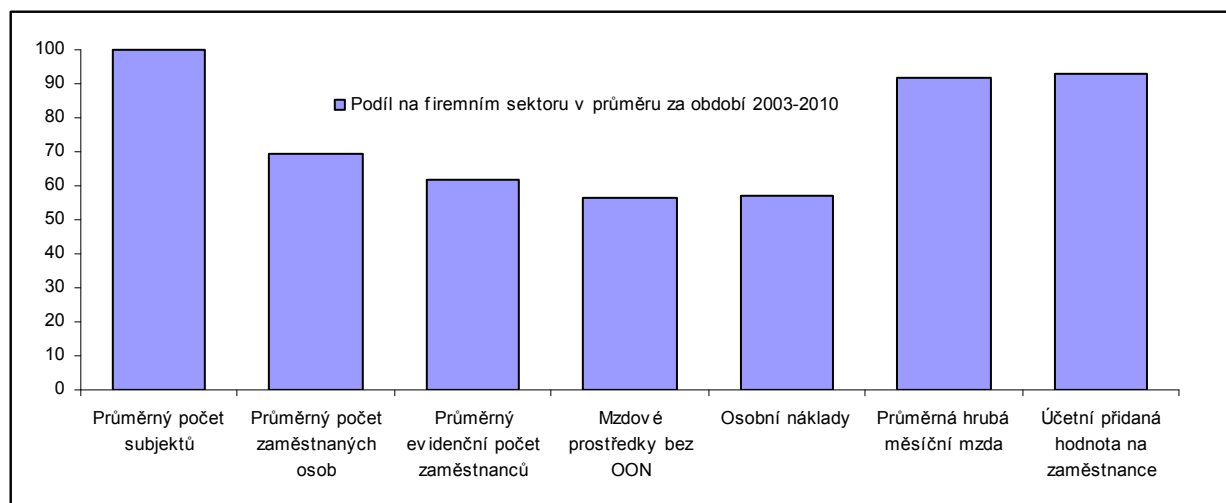
Účetní přidaná hodnota vytvářená jedním zaměstnancem je v malých a středních firmách rovněž nižší než ve firemním sektoru jako celku – v průměru za roky 2003-2010 o 7,1 %. Navíc má tento rozdíl v trendu tendenci ke zhoršování (v roce 2003 činil 6,7 %, v roce 2010 už 8,1 %), což ukazuje na nepříznivý vývoj takto měřené a srovnávané produktivity u malých a středních firem

Tab. č. 14: Podíl malých a středních firem na údajích za firemní sektor České republiky ve sféře počtu subjektů, zaměstnanosti, mezd a produktivity (2003-2010, v %)

	Průměrný počet subjektů	Průměrný počet zaměstnaných osob	Průměrný evidenční počet zaměstnanců	Mzdové prostředky bez OON	Osobní náklady	Průměrná hrubá měsíční mzda	Účetní přidaná hodnota na zaměstnance
2003	99,9	70,1	61,4	56,6	57,2	92,2	93,3
2004	99,9	69,7	61,4	56,5	57,3	92,1	93,0
2005	99,8	69,0	61,9	56,8	57,8	91,9	92,8
2006	99,8	68,3	61,4	56,3	57,4	91,7	92,0
2007	99,8	68,1	61,2	56,1	57,1	91,7	91,8
2008	99,8	68,0	61,1	55,7	56,3	91,1	95,6
2009	99,9	70,0	62,7	56,9	56,9	90,7	92,7
2010	99,9	70,1	62,6	57,0	56,4	91,1	91,9

Pramen: ČSÚ

Graf č. 31: Podíl malých a středních firem na údajích za firemní sektor České republiky ve sféře počtu subjektů, zaměstnanosti, mezd a produktivity v průměru za období 2003-2010 (v %)

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

- **Nadpoloviční podíl malých a středních firem na výkonech,**

Ve výkonových a s nimi spojených charakteristikách firem typu výkony, výkonová spotřeba, účetní přidaná hodnota a tržby se podíly malých a středních firem na příslušných objemech za firemní sektor pohybují dlouhodobě mezi 50-60 %. Nejvyšší je tento podíl v případě tržeb (za roky 2003-2010 v průměru 60,4 %). Jako příznivou

výkonové spotřeba, účetní přidané hodnotě a tržbách celkem ve firemním sektoru ČR

Ize hodnotit skutečnost, že podíl na účetní přidané hodnotě je vyšší (za roky 2003-2010 v průměru 57,4 %) než podíl na výkonech (analogicky 53,7 %).

Za krize v roce 2009 tyto podíly klesly, což pokračovalo i v roce 2010. Segment malých a středních firem tak pocítil její dopad intenzivněji, neboť se nepodařilo v produkční oblasti znovu „naskočit“ a předchozí proporci si udržet.

• **Tržby i účetní přidaná hodnota na jeden subjekt ovlivněny počtem malých a středních firem**

V relaci na jeden subjekt se tržby i účetní přidaná hodnota rovněž pohybují zhruba mezi 55-60 % tohoto ukazatele za celý firemní sektor. I zde po meziročním poklesu podílu v roce 2009 pokračovalo snížení i v roce 2010. Do určité míry je tento vykázaný podíl logický, neboť odráží vliv velkého počtu subjektů v segmentu malých a středních firem a z toho plynoucí jisté „zředění“ výkonnostních charakteristik.

V čase však oba tyto relativní ukazatele své podíly na firemním sektoru také nedynamizovaly v žádném směru – v roce 2010 byl podíl účetní přidané hodnoty na jeden subjekt u malých a středních firem (57,6 %) prakticky totožný jako v roce 2003 (57,4 %), v případě tržeb pak klesl na 59,4 % ze 61,4 % (více v tabulce 15).

• **Významně pozitivní proporce účetní přidaná hodnota/výkony je vyšší než za celý firemní sektor a svědčí o vyspělosti malých a středních firem v tomto směru**

Kde však malé a střední firmy přesahují úroveň celého firemního sektoru, je relace účetní přidané hodnoty k výkonům. Přitom tento poměr je velmi důležitý, protože ho lze v jistém smyslu chápat jako ukazatel vyspělosti aktivit podnikání (obecně je žádoucí produkovat s pokud možno co nejvyšší přidanou hodnotou).

Důvod proč segment malých a středních převyšuje celý firemní sektor v poměru účetní přidaná hodnota/výkony (108,4 % v průměru za období 2003-2010) může spočívat v tom, že zejména nejmenší firmy mají tento poměr velmi vysoký a v jejich aktivitách mají výrazné zastoupení služby.

Převaha segmentu malých a středních firem v uvedeném ukazateli proti celému firemnímu sektoru navíc až do roku 2007 narůstala. Poté jejich podíl klesl, ale za krize i v pokrizovém roce 2010 opět docházelo k jeho zvyšování. Jde v každém případě o pozitivní rys malých a středních firem.

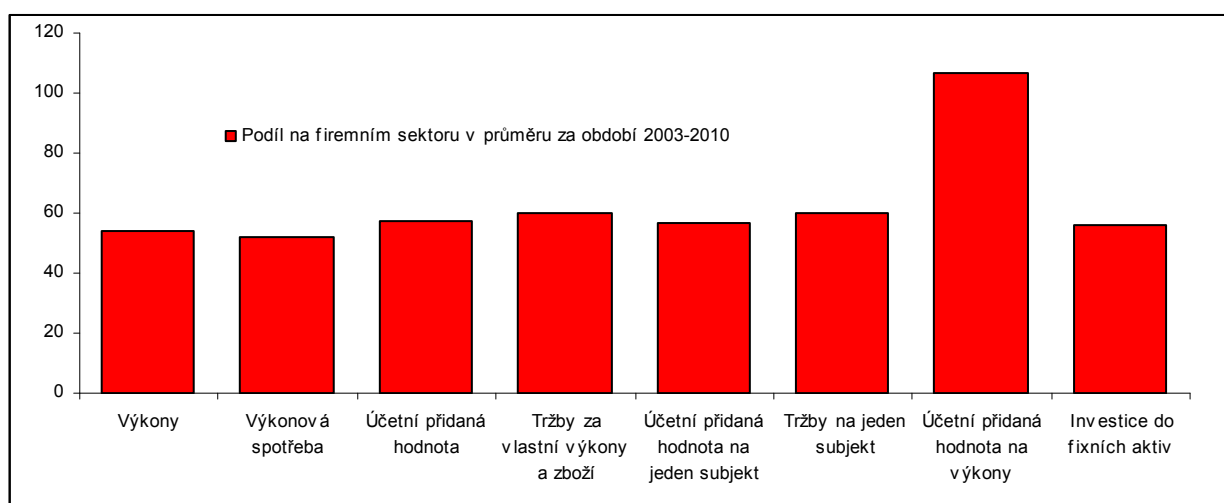
• **Podíl v hodnotě fixních investic zřejmě směřuje ke dvěma třetinám investic celého firemního sektoru**

V hodnotě pořízeného dlouhodobého hmotného majetku za daný rok se malé a střední firmy v úhrnu již zřejmě přibližují dvoutřetinové úrovni investic celého firemního sektoru. Ačkoli v průměru za období 2003-2010 činí jejich podíl zatím jen 56,2 %, je z dat v tabulce 15 patrné, že od roku 2006 stále narůstá a výjimkou nebyl krizový ani pokrizový rok. Naopak v roce 2010 byl zatím podíl malých a středních firem na investicích firemního sektoru nejvyšší (62,8 %). Dá se předpokládat, že pokles zejména stavebních investic v české ekonomice a obecně jejich útlum ve firemním sektoru – zejména u velkých staveb – může podíl segmentu malých a středních firem, pokud jde o investiční aktivitu, dále zvyšovat.

Tab. č. 15: Podíl malých a středních firem na výkonnostních charakteristikách firemního sektoru České republiky (2003-2010, v %)

	Výkony	Výkonová spotřeba	Účetní přidaná hodnota	Tržby za vlastní výkony a zboží	Účetní přidaná hodnota na jeden subjekt	Tržby na jeden subjekt	Účetní přidaná hodnota na výkony	Investice do fixních aktiv
2003	54,3	52,9	57,3	61,3	57,4	61,4	105,6	51,5
2004	53,8	52,4	57,1	60,9	52,4	61,0	106,1	53,8
2005	53,9	52,3	57,3	60,1	57,4	60,2	106,3	52,5
2006	52,0	50,2	56,5	59,0	56,6	59,1	108,5	54,1
2007	52,7	50,8	57,1	59,3	57,2	59,4	108,4	55,6
2008	55,3	54,1	58,4	61,2	58,5	61,3	105,6	59,5
2009	54,4	52,8	58,1	60,4	58,2	60,5	106,9	59,7
2010	53,0	51,2	57,5	59,4	57,6	59,4	108,4	62,8

Pramen: ČSÚ

Graf č. 32: Podíl malých a středních firem na výkonnostních charakteristikách firemního sektoru České republiky v průměru za období 2003-2010 (v %)

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

Příloha

Tabulka: Odvětvový pohled na malé a střední firmy v ČR

